
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

23. évfolyam 4. szám

2014. április

Tartalom

Könyvtárpolitika

MKE Műhelynapok 2013–2014. Tézisek 3

Prókai Margit: A II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár a stratégiai tervezés útján 20

Műhelykérdések

Juhász Éva: Karcsúsodjunk, de meddig? A lean menedzsment könyvtári vetületei 29

Senkei-Kis Zoltán–Koltói Lilla: Információs kompetenciák vizsgálata könyvtáros és tanítóképzős egyetemi és főiskolai hallgatók körében 35

Konferenciák

Csorba-Simon Eszter–Horváth Noémi–Jávorka Brigitta–Margit István–Szalacsi Alexandra: Barcelona, te csodás! BOBCATSSS 2014 43

Könyv

Vajda Henrik: A magyar könyvtári szaknyelv változásai 50

Bényei Miklós: Ötven év a magyar kultúráért 52

Mezey László Miklós: Negyed évszázad képes krónikája 54

M. L. M.: Egy évtized termése 56

From the contents

Theses from the follow-up workshops of the National Conference on Libraries, organised by the Association of Hungarian Librarians, 2013–2014 (3);
Margit Prókai: The II. Rákóczi Ferenc County and City library on the way of strategic planning (20);
Éva Juhász: Lean management and libraries (29)

Cikkeink szerzői

Bényei Miklós, a Debreceni Egyetem tanára; *Csorba-Simon Eszter*, a Pécsi Tudományegyetem (PTE) hallgatója; *Fehér Miklós*, a Könyvtári Intézet mb. osztályvezetője, az MKE főtitkára; *Horváth Noémi* és *Jávorka Brigitta*, a PTE hallgatói; *Juhász Éva*, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtár, Levéltár és Művészeti Gyűjtemény munkatársa; *Koltói Lilla*, a Kecskeméti Főiskola oktatója; *Margit István*, a PTE hallgatója; *Prókai Margit*, a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár igazgatója; *Senkei-Kis Zoltán*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem oktatója; *Szalacsi Alexandra*, a PTE hallgatója; *Vajda Henrik*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária,
Dancs Szabolcs, Fülöp Attiláné**

Szerkeszti:

Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bánkeszi Lajosné**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpásné Balczer Gabriella**

Borítótér: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 5,1 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.
HU-ISSN 1216-6804

MKE Műhelynapok 2013–2014

Tézisek

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség 2012. november 22–23-án rendezte meg az Országos Könyvtárügyi Konferenciát (OKK) Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban. A konferencia megrendezésével az MKE és az IKSZ olyan fórumot teremtett, amely a szakmát érintő változásokat kívánta feltárni, és a szakma képviselőinek részvételével megjelölni a közelmúltban bekövetkezett, a könyvtárügyet érintő változásokra adekvát válaszokat adó irányokat, kereteket és lehetőségeket.

Célunk volt a fejlesztési erőforrások keresése, az együttműködési lehetőségek átgondolása és meghatározása más nemzeti fejlesztési stratégiákkal. Fő célkitűzésünk az elkövetkező ciklusra szólóan a könyvtárügy stratégiai alapvetéseinek kidolgozása. Az országos konferencia azonban csak a munka kezdetét jelentette.

A Műhelynapok sorozat megrendezésével az MKE tovább lépett.

Az NKA támogatásával az OKK szekcióit 2013. év végén, 2014. év elején ismételtén összehívtuk, lehetőséget teremtve ezzel arra, hogy a problémafelvetést, az analízist követően egyes területeken eljussunk a megoldáskeresésben a szintézis szintjére.

A Műhelybeszélgetés-sorozat időpontjai, témái és helyszínei:

2013. november 19–20. **Könyvtári hálózat, térségi ellátás**
Kecskemét, Katona József Megyei Könyvtár
2013. november 26. **Digitális írástudás**
Budapest, OSZK
2013. december 11. **Olvasáskultúra – értő olvasás**
Budapest, OSZK
2014. január 28. **A könyvtár szociokulturális funkciói**
Budapest, OSZK
2014. február 7. **Innováció, kutatás, kutatásfejlesztés**
Budapest, OSZK
2014. február 18. **Nemzeti kulturális értékek, határok nélküli ellátás**
Budapest, OSZK.

A műhelynapokon folyt konzultációs munka, az előzetesen, illetve utólagosan beérkezett dokumentumok alapján az alábbiakban írásban tesszük közzé a MŰHELYNAPOK tézis anyagát, további megvitatás, szakmai konzultáció céljából. Bízunk abban, hogy a műhelymunka során felmerült gondolatok

inspirálóan hatnak szakmai közéletünkre, igazodási lehetőséget nyújtanak a fejlesztési elképzelések megfogalmazásához, a szakmai hangsúlyok közös kiérleléséhez.

A szerkesztés során felhasznált háttéranyagok, kéziratok szerzői:

Bánkeszi Lajosné
Barátné Hajdu Ágnes
Bartos Éva
Dippold Péter
Nagy Attila
Tóth Máté
Eszenyiné Borbély Mária
Fehér Miklós
Fonyó Istvánné
Kardos Ferenc
Nagy Zsuzsanna
Pallósiné Toldi Márta
Ramháb Mária
Szakmári Klára
Venyigéné Makrányi Margit

Budapest, 2014. március 19.

*Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöksége
Bakos Klára elnök*

M Ű H E L Y N A P O K

Tézisek, tézis jellegű megállapítások

1. Könyvtári hálózat, térségi ellátás, a KSZR szolgáltató helyek működési kritériumai

A kulturális vidékfejlesztés nem csupán kulturális kérdés, mert közvetve jelentős szerepet gyakorol a vidéken élők gazdasági, társadalmi környezetére is. Segíti az embereket életvitelük optimalizálásában, munkahelyük megőrzésében, illetve megtalálásában, így hozzájárul életminőségük javításához.

A térségi ellátás fő törekvése, hogy a településeken található könyvtárellátási helyszín a csatlakozás évében, vagy azt követően minél hamarabb komplex mó-

don megújuljon. Erre azért van szükség, mert rendszerint a könyvtári szolgáltató helyeken nem optimálisak a működési körülmények. Ezek közé értjük az alapterületet, a térszervezést, a berendezést, az állomány nagyságrendjét és összetételét, a nyitva tartási időt, a személyzet felkészültségét.

Minden esetben az önkormányzattal történő egyeztetést követően igyekszünk megtalálni azokat a pályázati forrásokat, amelyekkel legalább a könyvtári tér korszerűsíthető, újra berendezhető. Az alapterület növekedésének költségeit, a pályázati önrészt a fenntartó biztosítja. Az európai uniós pályázati forrásokból, például az Integrált Közösségi és Szolgáltató Tér pályázataiból számos helyen oldható meg a közösségi épület teljes vagy részleges megújítása, benne a könyvtár átalakítása.

A korszerűsítés legfőbb szempontja az, hogy olyan tereket alakítsunk ki, amelyek alkalmasak minden korosztály befogadására és a sokoldalú szolgáltatások közvetítésére. Minél kisebb egy település, annál fontosabb, hogy legalább egy helye legyen a közösségnek, és amely sokféleképpen kihasználható és fenntartható.

Célszerű minden könyvtár számára egyedileg megtervezni a saját adottságainak megfelelő helyet, amit könyvtári használatra kifejlesztett egyedi bútorzattal, a helykihasználást optimálisan megoldva javasolt berendezni.

A legkisebbek, a 3 év alattiak és az óvodások számára olyan barátságos, biztonságos sarkot kell kialakítani, ahol a szőnyegre tett párnákon csúszhatnak, mászhatnak, alacsony könyvesládákból könyveket válogathatnak, ugyanakkor az ovisok, kisiskolások már kisasztalnál, kissekéken ülve lapozgathatnak, rajzolhatnak, játszhatnak. Fontos, hogy a csoportos foglalkozásokhoz is legyen megfelelő nagyságú területünk.

A könyvespolcokra előre átgondolt mennyiségben telepítjük a mesekönyveket, ifjúsági irodalmat, szép- és ismeretterjesztő könyveket, kézikönyveket. Ügyelünk arra, hogy a könyvespolcok a könyvtári szolgáltató hely falai mentén kerüljenek elhelyezésre. A térbe a legszükségesebb esetben fordítunk csak be a legfeljebb egytagú könyvvállványt. Így világos, könnyen áttekinthető, fával burkolt, esztétikus belső teret tudunk kialakítani, és a tér közepén álló asztalok könnyen átrendezhetőek egy-egy könyvtári vagy egyéb csoportos program számára is. A térbe bekerülő számítógépes munkahelyeket lehetőleg ott alakítsuk ki, ahol egyébként nem tudnánk könyvespolcot elhelyezni, ezzel is jobban kihasználva a teret. A kárpitozott székek nemcsak kényelmesebbek, hanem barátságosabbak is. Ha pedig a szőnyeg, a sötétítő függöny és a szék kárpitja színeiben összehangolt, akkor egészen otthonos helyen várhatjuk az érdeklődőket.

Természetes, hogy amíg az épület megszépül és alkalmassá válik a szolgáltatások fogadására, addig a könyvtári gyűjtemény is jelentős változásokon megy keresztül. Megtörténik az állomány leválogatása, selejtezése, a megmaradt gyűjtemény feldolgozása, integrált könyvtári rendszerbe töltése, egyben interneten elérhetővé, kereshetővé tétele. Az újonnan berendezett könyvtári szolgáltató helytől elvárás, hogy vonalkóddal felszerelve, gépi kölcsönzésre alkalmas állapotban szolgáltatassa a könyveket. Eközben megindul a helyi könyvtáros közreműködésével az újdonságok folyamatos beszerzése is, ami évente négyszer érkezik meg a kistélepülésre. Azokat az igényeket, amelyek nem teljesíthetők a helyi gyűjteményből, könyvtárközi kölcsönzésben kérik a kollégák, így az ellátottság teljes körűnek mondható.

Igyekeznünk kell – különösen a helyi könyvtárosnak - mindent megtenni azért, hogy a könyvnek legyen olvasója, hiszen nem lehet cél csupán a könyvespolcokra vásárolni. Különböző könyvajánlásokkal, játékokkal, könyvbemutatókkal érdeklődést kell kelteni az újdonságok iránt.

Nagyon fontos, hogy ezek a helyek valódi információs és közösségi térként is működjenek. Minden megújított könyvtárat internet-elérhetőséggel, kezdetben legkevesebb 2-3 új számítógéppel felszerelve adunk át. Néhány év alatt fokozatosan felszereljük a könyvtárakat a szolgáltatásokhoz, dokumentáláshoz szükséges eszközökkel: megfelelő számú számítógép, többfunkciós eszközök, projektor fényképezőgép, televízió, DVD-lejátszó. Természetesen, ahol sikerül eszközfejlesztésre is lehetőséget adó pályázatból korszerűsíteni, ott sokkal gyorsabban tudjuk elérni az optimális IT feltételeket is.

Elvárás, hogy a könyvtáros felkészült legyen – a gépesített könyvtári folyamatok elsajátítása mellett – az e-ügyintézésre, internetes tájékoztatásra, az egyéni használati igények fogadására, azok, szükség esetén megfelelő helyre való továbbítására. A könyvtáros együttműködése elengedhetetlen a fenntartó önkormányzattal, a település intézményeivel, szervezeteivel, a civil közösségekkel. Arra kell törekednie, hogy befogadó legyen, szolgáltatásaival partnerként segítse munkájukat, boldogulásukat.

A lakosság számára – különösen a gyerekek és az idősek korosztályában – rendszeresen szervezni kell olyan programokat, amelyek hozzájárulnak a célközönség tájékoztatásához, kikapcsolódásához, hasznos időtöltéséhez, az olvasáshoz, információszerzéshez. Ehhez a szolgáltató megyei könyvtár játékok szervezésével, kortárs írók, költők, szakemberek több helyszínen történő programjának koordinálásával, támogatásával nyújt segítséget.

A felnőttek számítógépes tanfolyamainak hatékony megszervezéséhez a tanfolyam idejére megfelelő számú mobil gépparkot, valamint oktatót a megyei könyvtár biztosít.

Kiemelt fontosságú a szolgáltató helyen dolgozó kollegák munkájának támogatása. Ez évente többszöri továbbképzéssel, esetenként képzéssel biztosítható. Minőségbiztosított szolgáltatásokat csak úgy lehet nyújtani, hogy ha ehhez folyamatos és kiszámítható, egységesen magas szintű, korszerű működési feltételeket biztosítunk. Legfontosabb letéteményes ehhez maga a szolgáltató személyzet, mind a megyei könyvtárban, mind a kistélepülésen.

Alapvető kritérium a szolgáltatások hozzáférhetősége, a szolgáltató hely megfelelő és elegendő időben való nyitva tartása. Ideális az lenne, ha egész héten, egész nap nyitva lennének ezek a közösségi helyek, hogy mindenki akkor tudja igénybe venni, amikor szüksége van rá. Ha erre nincs lehetőség, akkor legalább törekedni kell az azonos nyitva tartási idők kialakítására, hogy az megjegyezhető legyen délelőtt is, délután is.

A legerősebb láncszem a könyvtáros, de sajnos, bizonyos helyeken a leggyengébb is. A sok változás, a bizonytalan, rövid, pár hónapra szóló munkaviszony nem használ ennek a szolgáltatásnak. Sokszor, mire megtanulja valaki, hogy mit lehet és kell tennie, már le is jár a munkaszerződése, vagy pedig saját döntéseként változtat állást. Sokkal stabilabb, anyagilag jobban megbecsült szakemberekre lenne szükség mindenhol, nem csak egyes településeken.

A kistélepülési ellátásban komplex megújítással, teljes körű egységes gépesítéssel, folyamatos, sokszínű szolgáltatással lehet eredményeket elérni. Célszerű

ehhez a megújított szolgáltató helyek dokumentálását is fejleszteni. A jelentősen emelkedő forgalmi adatok alátámasztják a könyvtárfejlesztés helyes irányát.

A lakosság érdeke az, hogy minden településen legyen olyan korszerű, hatékony könyvtári szolgáltatás, amely a kérdésekre, kérésekre gyorsan, szakszerűen és hatékonyan tud reagálni, vagyis szolgáltatásainak középpontjában valóban az emberek állnak, egy kistelepülésen ez a legfontosabb.

2. Digitális kompetenciák, digitális írástudás

Az európai uniós pályázatokban ne csak a közoktatás szintjén foglalkozunk a digitális kompetenciák megszerzésével. A felsőoktatásban tanuló hallgatók számára is fontos az ismeretek bővítése, továbbépítése.

A könyvtár közösségi tér, közösségépítő, integráló hely, ahol minden eszköz egy ponton rendelkezésre áll a kompetenciafejlesztéshez. A gyarapodó tudástőke megköveteli a könyvtári szolgáltatások bővítését, folyamatos minőségi megújítását. Ennek egyik elsőrendű követelménye a megfelelő infrastruktúra megléte, aminek biztosításához elengedhetetlenül szükséges a könyvtári számítógépes rendszerek fejlesztésére szolgáló célzott pályázatok folyamatos kiírása az alábbi eszközökre:

- desktop eszközök: gépek, szkennerek, kézi eszközök, mobil eszközök;
- szerverek: cluster, adatbázis szerverek, mentő eszközök, hálózati eszközök, storage, SAN, szünetmentes eszközök;
- nyomtatási rendszerek;
- szerver szoftverek.

A magas színvonalú tankönyvek országos használata biztosítani tudja az oktatás egységes minőségi színvonalát és gazdaságos előállítását. Az internetes információszolgáltatások és a digitális könyvtárak fejlesztésénél fontos az interdiszciplináris tudás összeadása, az oktatók, kutatók, könyvtárosok, informatikusok, internetszolgáltatók közös projekteken való együttműködése.

A tudományos kommunikáció módjai átalakulóban vannak. A hagyományos kereskedelmi (vásárolt, előfizetett folyóiratok) modell mellett egyre fontosabbá, az Európai Unió által finanszírozott projektek esetében pedig többnyire kötelezővé is válik a „nyílt hozzáférés” révén történő disszemináció. Már az FP7 keretprogramokban is megjelent az elv, a Horizon 2020 pedig kifejezetten nagy hangsúlyt helyez a közpénzből finanszírozott kutatások eredményeihez való nyílt hozzáférés biztosítására. Ennek egyik módja a publikációk elektronikus intézményi repozitóriumokban való elhelyezése, amiket a könyvtárak hoznak létre és működtetnek. A másik mód az úgynevezett „arany út”, amikor a publikációt létrehozó személy vagy intézmény finanszírozza a rangos folyóiratban való megjelentetést, a tudományos közösség pedig térítésmentesen fér hozzá a publikációhoz. A nyílt hozzáférés biztosítása mindkét mód esetén megfelelő nagyságú összeg tervezését teszi szükségessé az egyes kutatási projektek keretein belül.

Szükséges a felhasználók képzése mellett a könyvtárosok továbbképzése is az alábbi területeken: tartalmak létrehozása, tudás átadás, élethosszig tanulás támogatása könyvtári eszközökkel, a mobil eszközök a könyvtári katalógusok, honlapok, szolgáltatások használatában, e-könyvolvasók.

A stratégiai beavatkozások mindegyikében jelentős szerepet kaphatnak a könyvtárak a rendszerben elfoglalt helyük és a felhasználóknak nyújtott szolgáltatásaik révén.

Az infokommunikációs ismeretek, az IKT-készség növelése, a digitális szakadék csökkentése, egységes digitális írástudás-koncepció kialakítása, az online képzés terjesztése mind az e-Magyarország Pontok és a könyvtárak, teleházak összefogásával valósítható meg.

Az egységes digitális írástudást célzó koncepció kialakításában a Magyar Könyvtárosok Egyesülete mint lehetséges szakmai partner kíván részt venni és aktív közreműködői szerepet vállalni.

A jól működő iskolai könyvtárak már jelenleg is közösségi, intergenerációs térként működnek.

A hátrányos helyzetű tanulók megszólításának, pályaeorientációs tevékenységének is ideális helyszíne lehet az iskolai könyvtár, a folyamat organizátora pedig az iskolai könyvtáros, a könyvtárostanárszakember.

Az UNESCO „*Információt mindenkinek*” programjának (IFAP) három prioritása van: az információs műveltség, az információ megőrzése és az információetika – mindháromnak nagy jelentősége van a tudásalapú társadalmak fejlődésében. Az IFAP tanács javaslatára különös figyelmet kell fordítani a támogató információközvetítőkre, például a tanárookra, könyvtárosokra és levéltárosokra, mivel ezen információs szakmák művelőinek megsokszorozó hatása van a művelt információs társadalmak kialakulásában.

A Kormány 283/2012. (X. 4.) rendelete a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről megteremtette a kétszakos tanárképzés keretein belül a könyvtárostanárszak képzés feltételeit. A 2013/14-es tanévtől kezdődően több felsőoktatási intézményben beindult a képzés, amely tartalmában igazodik az információs műveltséggel kapcsolatos elvárásokhoz, illetve az azokat megvalósítani képes szakemberek képzését szolgálja.

A felsőoktatási intézmények hallgatóinak tudatos IKT-használata az ez irányú vizsgálatok és a mindennapi szakmai tapasztalatok alapján is elmarad a kívánatos szinttől. A mai magyar felsőoktatási intézmények hallgatóinak nagy hányada nem képes hatékony információkeresést végrehajtani, minőségi információt keresni. Az információs műveltség fogalmának meghatározását a 2005-ös keltezésű Alexandriai Nyilatkozat alapján érdemes megtennünk, miszerint: információs műveltség az emberek azon készsége, hogy felismerjék információs szükségleteiket, megtalálják az információt és értékeljék annak minőségét, tárolják és visszakeresik, hatékonyan és etikus módon tudják felhasználni az információt az ismeretek létrehozására és kommunikálására. Fontos, hogy a tudományos és felsőoktatási tartalmak népszerűsítése mellett prioritást élvezzen a tudományos és felsőoktatási tartalmak hatékony visszakeresését és etikus módon történő felhasználását biztosító tevékenységekkel való foglalkozás is.

3. Olvasáskultúra – értő olvasás

Kiemelt témakörök, amelyekre figyelemmel kell lennünk:

- a család szerepe- támogatása (szellemi, anyagi);
- az oktatás szerepe (nevelési tervek, tantervek, pedagógusok, iskolai könyvtárak);

- a könyvtári rendszer és más művelődési intézmények szerepe, koordinációjának szükségessége;
- hátrányos helyzetű csoportok kérdése;
- a pedagógusképzés, illetve az ügyvel összefüggésben dolgozók képzése;
- könyvtárosok, szociális munkások, védőnők, művelődési szakemberek együttműködési lehetőségei;
- a digitális világ kihívásai és azok kezelése;
- kormányzati szintű koordináció a minisztériumok, felelősök között.

A Nemzeti alaptantervben a rendszerváltozás óta egyre erőteljesebben jelentkezik a szövegértés témaköre, mégsem terjed ki minden területre (pl. nem szerepel benne megfelelő súllyal a digitális szövegértés fejlesztése). A tanulók szövegértése egyértelmű összefüggést mutat az otthoni könyvek számával, valamint a könyvtárhasználat tényével.

A könyvtáraknak nagy szerepük van és lehet a digitális olvasáskultúra fejlesztésében. A könyvtárak feladata lehet e területen az olvasói önismeret kialakítása és fejlesztése is.

A PISA nemzetközi összehasonlító kutatás adatai szerint hazánk a 2000 és 2006 közötti években az OECD országok átlagát alulról közelítő, stagnáló eredményeket teljesített. A legutóbbi, 2012-es eredmények szerint három területen (szövegértés, matematika, természettudomány) az OECD országok átlaga alatt teljesítettek a magyar 15 évesek. Ezt a fejleményt komoly figyelmeztetésként kell értékelnünk.

Az iskolai könyvtárak esetében a fenntartói helyzet meglehetősen ingatag. A Klebelsberg Iskolafenntartó Központ alapidokumentumaiban az iskolai könyvtár nem is szerepel. Személyzeti szempontból a rendszer felpuhult, az iskolai könyvtárosok számára nem kötelező a pedagógiai végzettség. A szakfelügyeleti vizsgálat feltételei nem adtak.

Kisgyermekkorban az írni-olvasni tudás alapját a családban szerzi meg a gyermek. A család, a bölcsőde és az óvoda mellett az anyanyelvi készségek fejlesztésének fontos színtere a közkönyvtár. A könyvtár a szülők bevonásával élményközpontú családi programok szervezésével (nyelvi játékok, versek, mesék) segítse elő a nyelvi, a szociális és a kommunikációs készségek fejlesztését, különösen a 6 év alatti korosztály számára. A könyvvel való korai találkozás segít felkelteni a gyermekek érdeklődését az olvasás iránt. A foglalkozások példát adhatnak arra, hogy felnőttek és gyerekek együtt élvezhetik az irodalom, a könyvek, a számítógép, a zene, a színház, a film élményét és más kulturális tevékenységek örömeit.

Erre a bázisra épül később a közoktatás olvasást megtanító, valamint más kulturális intézmények – többek között a könyvtárak – olvasást megszerettető szerepe. Az iskolai könyvtárnak kitüntetett helyzete van a későbbi olvasásfejlesztésben, mert egyedül ez a könyvtártípus tudja elérni a teljes tanulói populációt. Kiemelt figyelmet igényel a 10–12 évesek korosztálya, mert itt kezdődik az olvasástól való „elidegenedés”. Növelni kell az iskolai könyvtárak szerepét, hogy a tanulók a tantervi követelmények szerint biztosan elsajátítsák az önálló könyvtárhasználatához szükséges alaptudást.

Az egész életen át tartó tanulás könyvtári támogatásának előfeltétele a könyvtárhasználóvá nevelés és a használóképzés, hiszen használói igény és képesség nélkül a legmodernebb szolgáltatások sem hasznosulnak. Ezek nélkül az egész

életen át tartó tanulás csak üres szlogen marad. Pedig alapvető fontosságúak a korai tapasztalatok, a tervezett és folyamatos felkészítés, ebben az iskolai könyvtáraknak van a legnagyobb lehetőségük.

A könyvtárak – az iskolákkal karöltve – szervezzenek folyamatos és egymásra épülő, az osztályszociális felelősségtudatot elmélyítő következetes olvasásfejlesztési médiakampányokat. Neves, hiteles személyiségeket kell megnyerni, akik erősítik a könyvtárról kialakítandó pozitív képet.

Az olvasás osztályszociális feladat, ennek indító műhelye, példatára a könyvtár, különösen az iskolai könyvtár. Az olvasás – mint a tehetség gondozás és a tehetségfejlesztés legfontosabb eszköze – komplex módon jelenjen meg valamennyi tantárgyban, azok tanterveiben.

A könyvtár funkciói közül fontos a kulturális értékekhez való hozzáférés biztosítása, de az érték közvetítés mellett az információszolgáltatás is fontos feladata egy demokratikus környezetben. Az információkhoz való hozzáférés az állampolgári jogok gyakorlása mellett a tanulás támogatásában is nagyon lényeges tényező.

A könyvtár fontos feladata a hátrányos helyzetű célcsoportok, a fogyatékkal élők, a tanulási nehézségekkel és magatartás zavarokkal küzdők, a szociálisan hátrányos helyzetben lévők olvasásértésének és olvasáskultúrájának fejlesztése speciális programok szervezésével, elősegítve ezzel az esélyegyenlőséget és a társadalmi befogadást. Ehhez speciálisan képzett könyvtárosokra van szükség, ami külső támogatást igényel.

A könyvtáros- és pedagógusképzésben kapjon kiemelt szerepet az olvasásfejlesztés módszereinek oktatása: az élményközpontú irodalomtanítás, a tankönyvön kívüli információforrások rendszeres használata (különös tekintettel a digitális eszközökre), a drámapedagógia, az élménypedagógia, a biblioterápia és a meseterápia.

4. A könyvtár szociokulturális funkciói – életmód, életminőség

Minden könyvtár szociális könyvtár is. Jó volna mindenhol esélytérképet készíteni: az adott közösségben kik az esélytelen csoportok.

A könyvtár szerepeinek betöltéséhez megfelelő képzés, szemléletváltás, könyvtáros életpályamodell szükséges.

Az új szerepeket is propagálni, tudatosítani kell a társadalom egészében, a fenntartókban külön is.

A könyvtáros, akárcsak a falugondnok, lehet a helyi közösség továbbtanító katalizátora! Fontos, hogy a kistérségek könyvtárosai folyamatosan foglalkoztattak legyenek (ne csak pár havonként cserélődő kulturális közmunkás). Itt kapcsolódik össze a könyvtáros létbiztonsága és a szolgáltatásbiztonság.

A könyvtár biztonságos hely, önként választott hely, ahol odafigyelő, szakismerettel rendelkező, elkötelezett személy szolgál. A könyvtár – mint közösségi tér – szolgáltatásokkal teli tér kell, hogy legyen. A könyvtár terének és eszközeinek folyamatos karbantartása szükséges a helyi kulturális esélyegyenlőség biztosításához, a szociális szerepek felvállalásához.

Nincs rálátásunk a könyvtárak akadálymentesítési helyzetére, mert az ez irányú adatszolgáltatás önkéntes és egyenetlen. Az akadálymentesítés jelentheti az aka-

dálymentesített könyvtári szolgáltatásokat (p. beszélő számítógépek, hangoskönyvek), a közös programokat (pl. közös kiállítások, konferenciák) és a könyvtári tér biztosítását e társadalmi csoportok rendezvényei számára. Mindenhol vannak jó, hosszabb ideje élő példák, amiket érdemes volna ismertté tenni mind helyi, mind országos szakmai szinten. Az is akadálymentesítés, ha személyre szabottabbak a szolgáltatások. Bár a személyre szabott szolgáltatásoknak a nagyobb könyvtárak esetében vannak korlátai. Az akadálymentesítés leleménnyel, jó motivációval is megoldható, ehhez azonban a pedagógusképzésünknek, könyvtáros képzésünknek változnia kell! Nem ismerik a könyvtárosok az akadálymentesítési technológiákat, lehetőségeket, ezért ezeket tanítani kellene.

A fogyatékos gyerekek oktatása nem megoldott, valószínűleg könyvtárhasználatuk sem. A küszöbfelelmeket (minden akadályozott használói réteg esetében) leleménnyel, feladattal, motivációval oldani lehet. Ezen a nehézségen, a lelki „ügyön” lehet és kell segíteni.

A hajléktalanság a könyvtári ellátást is érintő probléma. Leginkább a települési könyvtárak, azon belül a kis- és középvárosok, nagyobb falvak közkönyvtárainak problémája. A könyvtárak nem rendelkeznek megfelelő szociális helyiségekkel. Fejlesztendő a szociális szféra, a szociális intézményhálózat és a közkönyvtár kapcsolatrendszere is.

Minden sajátos szociokultúrával rendelkező társadalmi rétegnek azt kell megélnie, hogy megtalálta a „saját” könyvtárát a mi könyvtárunkban. A könyvtárát be kell tudni illeszteni a saját kulturális szokásrendszerébe. Ez hosszú tanulási folyamat, sok buktatóval. Ezt a folyamatot jó volna szakmai szempontok alapján is végigkísérni (vizsgálatokkal, képzésekkel, támogató projektekkel).

Radikálisan átalakul az iskola. Az átalakuló iskolai könyvtárban erősödnek a szociális funkciók, hiszen az iskolában is megjelenik a szegénység, az akadályozottság valamilyen formája. Különösen kistelepüléseken, kistelepülésekről bejáróknál figyelhetünk fel erre. A könyvtáros tanártól várják a biztonságos helyet, környezetet. A tankönyvellátás terhe azonban oly súlyos, hogy nem hagy időt az iskolai könyvtáraknak reagálásra, szociális funkcióiknak ellátására. Kérdéses az iskolai könyvtárak jövője is. Döntő tényező a könyvtáros tanár elkötelezettsége!

A partnerséget értékelve felmerül, hogy valóban van-e partnerség az iskolai és a közkönyvtárak, illetve a különböző típusú könyvtárak között, vagy inkább konkurenciaharc jelentkezik? A kérdéssel való szembenézés időszerű. A közoktatásnak átjárhatóbbnak kellene lennie; a közkönyvtárak felől már nincsenek adminisztratív vagy jogi gátak. Valódi és rendszerszerű (nem esetleges) partnerség egy szakmailag szabadon mozgó iskolai könyvtári rendszerrel lehetséges csak! Szükséges a közkönyvtárak iskolai kompetenciáinak megteremtése, már csak a pályázatok miatt is. A partnerség a múzeumok kapcsán is vizsgálendő. Muzeológus körökben ismeretlen a könyvtár? Többnyire igen. A pályázatok kapcsán a múzeumpedagógiai fejlesztésekkel az iskola felé fordulnak. Van igény az együttműködésre, de serkenteni kell. A múzeum–iskola–könyvtár együttműködéseknek az európai uniós és kormányzati pályázatok adnak lehetőségeket, de kezdeményezőbbnek kellene lennünk ebben.

A könyvtárak járuljanak hozzá:

- a helyi közösségek megújításához, kezdeményezve a társadalmi kirekesztettség felkarolását;

- ehhez szoros kapcsolatot kell ápolni a közösséggel, de át kell gondolni a korábbi értékrendeket és gyakorlatot is;
- a helyi értékek összegyűjtéséhez;
- az emberek önbecsülésének, önbizalmának növeléséhez;
- az életvitel, életminőség megváltoztatásához szükséges készségek elsajátításához.

A települési könyvtárak nagyobb hatásokkal működhetnek a közösség érdekében, mint az országos intézmények.

Újfajta elvárások

- mobil szolgáltatások félreeső területeken élők számára;
- a gyűjtemények és a szolgáltatások tükrözzék a helyi közösség kulturális, nyelvi és társadalmi sokszínűségét;
- a szolgáltatásokat a speciális igényű csoportokhoz kell alakítani;
- újra kell fogalmazni a könyvtáros szerepét, előtérbe lép a társadalmi érzékenység fogalma és az oktatási feladatok is nagyobb hangsúlyt kapnak;
- a társadalomból kirekesztett csoportok számára is vonzóvá kell tenni a könyvtárakat;
- a dolgozók összetételének tükröznie kell a helyi közösség összetételét;
- információs-kommunikációs technológia újfajta alkalmazása;
- digitális szolgáltatások hozzáférhetőségének bővítése és az eszközpark folyamatos korszerűsítése;
- közösségi tartalmak, a közösség kulturális örökségének számbavétele, feltárása, használatának biztosítása a közösség igényeinek megfelelően, fokozva a közösséghez tartozás érzését;
- számítógépek, laptopok, digitális kamerák, audiofelszerelések, e-bookok, táblagép stb. kölcsönzése tartalom létrehozása céljából közösségeknek, de akár egyéneknek is.

A kulturális sokszínűség támogatásának előnyei

- oktatási, gazdasági és szociális előnyöket hoz;
- jótékony hatással van az élethosszig tartó tanulásra, a társadalom befogadó képességére;
- a gazdasági megújulásra;
- az emberek megismernek más kultúrákat;
- az eltérő kulturális háttérrel rendelkezőket arra buzdítja, hogy használják a szolgáltatásokat, magabiztosságot szerezzenek, új készségeket sajátítsanak el, ezáltal munkához jutnak, javulhatnak állás- és életkilátásaik;
- szélesebb társadalmi igénybevétel feltételezi a nagyobb anyagi támogatottságot;
- különböző kulturális háttérrel rendelkező felhasználó kör megköveteli a szolgáltatások körének gazdagítását, megújítását;
- piacot biztosíthat kisebbségi vállalkozásoknak, speciális érdekeltségeknek;
- kulturális turizmus fellendülése is várható.

A könyvtárak fontos szerepet játszanak a közösségi összetartás erősítésében. A könyvtári források elvezetnek a gyökerek megismeréséhez, az egymással való

érintkezéshez. Helyszínt és lehetőséget teremtenek a különböző háttérű emberek közös tevékenységéhez, játéka-hoz; együttműködési lehetőséget kínálnak más szervekkel a bűnözés, az antiszociális viselkedés visszaszorítása érdekében. Az információhoz való hozzáférés hozzájárul a tudatos, cselekvő polgárok formálódásához; az új készségek elsajátítása elősegíti az egyéni, ezen keresztül a társadalmi fejlődést. A hasonló érdeklődésű emberek tényleges vagy – a földrajzi távolságok legyőzésével, közösségi archívumok, weboldalak létrehozásával – virtuális közösségekké szerveződhetnek.

Mindehhez szükség van:

- könyvtárosokat, fenntartókat és a használókat érintő szemléletváltásra;
- további forrásokra;
- széles, szociális segítő intézményeket és hátrányos helyzetűeket tömörítő civil szerveződések, valamint helyi és regionális intézményeket és szervezeteket is érintő projektalapú, szolgáltatásfejlesztő együttműködés;
- megfelelően felkészült, társadalmi érzékenységgel bíró munkatársakra és könyvtári szervezetre, e szervezetek folyamatos fejlesztésére;
- a helyi speciális szociokulturális környezetet is figyelembe vevő gyűjteményfejlesztésre;
- ehhez szükséges könnyen beszerezhető vagy ingyenes szoftverekre;
- adaptív és gyakorlatközpontú módszertani támogatásra és módszertani képzésekre, tréningekre és ehhez megfelelő kutatói, kutatási háttérre.

Fontos, hogy a könyvtár továbbra is legyen a demokrácia legszegényebbek, legelcsétebbek számára is elérhető intézménye, bárki számára nyitott, Magyarországot lefedő szolgáltatási rendszerében bárhol és bármikor elérhető, a társadalom minden rétegében jelenlevő, független információgyűjtő, rendszerező, feldolgozó és szétszűrő, érték- és értékteremtő alapú, értékközvetítő, közösségteremtő, -építő és -megtartó intézmény.

Valós társadalmi szükségletre alapozott szolgáltatásfejlesztés lehet az egyik kulcsa a könyvtárak széles körű elfogadottságának, támogatásának. Ehhez megfelelő ismeretre van szükség. *Javaslat:* készüljön a magyar társadalom rétegződését és településszerkezetét reprezentáló kulturális igényfelmérés, amelyben a könyvtári terület is megfelelő prioritást kap.

A hagyományos könyvtárkép megváltoztatása a szakma megmaradásának egyik záloga. *Javaslat:* erőteljes könyvtári marketing központi szervezéssel, több médiafelületen egyszerre. Jó példák, a jó gyakorlat bemutatása pilot projekt keretében, központi források felhasználásával.

A társadalomban élő könyvtárkép változtatása, a társadalmi beágyazódás erősítése az együttműködések kiterjesztésével is elősegíthető. *Javaslat:* az együttműködések kiterjesztése az egyházak, karitatív szervezetek, a szociális szféra, védőnői szolgálat, falugondnoki szolgálat (elsősorban az aprófalvak ellátása érdekében) irányába, közös fejlesztő projektek indítása.

A kistelepülésen élő, elsősorban a szegregált rétegek leszakadásának megállítása sajátos eszközökkel lehetséges. *Javaslat:* egyházakkal, más karitatív szervezetekkel együttműködésben tanoda jellegű szolgáltató helyek kialakítása.

A jelenlegi szakemberképzésben árnyaltabban kellene reagálni a társadalomban létező változásokra, a jelenleg zajló folyamatokra, a leszakadó régiók, rétegek

sajátos problémáira. *Javaslat*: a felsőfokú és szakképzés tematikájának bővítése, a társadalmi érzékenység fokozása, az ismeretek, kompetenciák árnyaltabb átadása: tanulás – érzékenyítés – jó gyakorlatok bemutatása.

Kerüljön be a tematikába a szociális funkció hangsúlyos elemként: társadalomismeret, fogyatékkal élők segítése, halmozottan hátrányos helyzetűek támogatása. Akadálymentesítés – nemcsak fizikai szinten, de a képzés, az érzékenyítés tekintetében is.

Hogyan tudnak hozzájárulni az iskolai könyvtárak e területen a célok megvalósításához?

A könyvtárak terei, eszközei és dolgozói is sokféle munkára alkalmasak, sokféle szociális funkcióhoz köthető tevékenységre nyitottak. Ezek akkor nem feszítik szét a könyvtári alaptevékenységek kereteit, ha azokhoz szervesen kapcsolódnak. A különböző szolgáltatások, programok mindig kötődnek az információszolgáltatáshoz, az olvasóvá neveléshez.

Az esélyegyenlőtlenségek csökkentése olyan többletfeladat, amelynek ellátása speciális személyi ismereteket (kompetenciákat), és sok esetben legalább ideiglenesen elkülöníthető funkcionális tereket igényel, illetve feltételez.

A szolgáltatások megvalósítása során partnerként és nem konkurensként kell fellépni. Nem szabad más intézményrendszer feladatait átvállalni, azokat inkább segíteni, kiegészíteni, támogatni, népszerűsíteni, elérését biztosítani kell. Mindez könyvtári rendszeren kívül és belül egyaránt fontos szempont.

A stratégiának általában kell szólni a könyvtárakról, azok feladatairól, lehetőségeiről, problémáiról. Emellett viszont néhány szempontot érdemes lenne folyamatosan megjeleníteni az egyes résztémákban vagy külön fejezetben tárgyalni. Ezek az alábbiak.

A gyermekek, fiatalok és a felnőttek ellátási különbségeinek láttatása stratégiai kérdés. Ezt indokolja a más élethelyzeteken, igényeken kívül a korai életszakaszok erősen meghatározó volta, a megelőzés társadalmi szintű költséghatékonyasága.

A könyvtártípusok közötti különbségek láttatása szintén stratégiai kérdés. Nem elégséges a néhány nagy típus külön említése, ettől „mélyebben” kell tervezni: kistérségi könyvtár, városi könyvtár, nagyvárosi könyvtár, kórházi könyvtár, iskolai könyvtár, óvodai könyvtár, tudományos szakkönyvtár, kettős funkciójú könyvtár stb.

Iskolai könyvtári szempontú alapelvek:

„Az iskolai könyvtár nélkülözhetetlen minden olyan hosszú távú stratégiában, mely a társadalomba való beilleszkedést, az oktatást, az információellátást, a gazdasági, a szociális és a kulturális fejlesztést célozza meg. A helyi, a regionális, vagy az országos hatóságok felelőssége az, hogy speciális törvényi és politikai támogatást biztosítsanak. A könyvtárnak adekvát és hosszú távú költségvetést kell kapnia a megfelelően képzett dolgozók, az anyagok, a technológiák és a feltételek számára. Ingyenesnek kell lennie”

(IFLA–UNESCO, 2000, 1. p.).

A 6–16/19 éves korban meghatározó szokások alakulnak, így fontos hogy a könyvtárhasználat beépüljön e korosztályok életébe.

A települési könyvtárnak és az iskolai könyvtárnak együtt kell működnie. Mindkét tér, biztosított kell, hogy legyen számukra. Más az állomány, a nyitva tartás, a szolgáltatási kínálat, a könyvtáros személye. Ez utóbbi különösen meghatározó. Az együttműködésnek egyenrangúnak, kétoldalúnak kell lennie. (Át kell gondolni a más könyvtártípusokkal való együttműködési lehetőségeket is. Különösen a pedagógiai könyvtár, szakkönyvtár vonatkozásában.)

A pályázati, fejlesztési források ezen a területén is kellene, hogy jussanak az iskolai könyvtárakba is. Az iskolai könyvtárak fejlesztése nem maradhat az oktatás (köznevelés) belügye, mert itt alapozódik meg a könyvtárhasználat igénye, minősége, a tanulók könyvtárképe, ami kihat a többi könyvtár hatékony működésére is. (Minden könyvtártípus egyenrangú, egyenlő esélyű és nélkülözhetetlen része a rendszernek. Erősítésük a szakma közös felelőssége.)

„Az iskolai könyvtárak szolgáltatásait az iskolai közösség minden tagja számára egyformán biztosítani kell, függetlenül koruktól, fajuktól, nemüktől, vallásuktól, nemzetiségüktől, nyelvüktől, szakmai vagy társadalmi státusuktól. Speciális szolgáltatásokat és dokumentumokat kell biztosítani mindazok számára is, akik valamilyen fogyatékoságuk miatt nem tudják felhasználni az általános könyvtári szolgáltatásokat és anyagokat”

(IFLA–UNESCO, 2000, 1. p.).

Nem szabad megfeledkezni arról, hogy az iskolai könyvtár használói köre nemcsak tanulókból áll. A funkcióból adódó határokat át nem lépve figyelmet kell fordítani a pedagógusok, a nem pedagógus dolgozók és a szülők ellátására is, az ő szociokulturális esélynövelésük támogatására.

*A 2012-es iskolai könyvtári stratégia
legfontosabb ide vonatkozó megállapításai*

ÉLETMÓD – ÉLETMINŐSÉG

Az iskolai könyvtár az oktatási intézményekben közösségi térként is módot teremt arra, hogy az egész életen át tartó tanulás, információs műveltség által feltételezett életmód elemeit a diákok elsajátítsák, és belső igénnyé tegyék. Az iskolai könyvtár az esélyegyenlőség megteremtésének lehetőségével életminőségbeli változást jelenthet a hátrányos helyzetűek számára.

A KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK SZOCIOKULTURÁLIS HATÁSA

Az iskolai könyvtár segíti a kulturálisan, szociálisan hátrányos helyzetű tanulók esélyteremtését. A tanulókon keresztül a könyvtári szolgáltatások sok esetben kiterjednek a szülőkre, a családra is. A leszakadó régiókban még nagyobbak a problémák iskolai könyvtári területen is, mert ezen iskolák könyvtári ellátása a leggyengébb, éppen ott, ahol a fiatalok végképp nem juthatnak hozzá a fejlődésükhöz nélkülözhetetlen kulturális javakhoz, tevékenységekhez. A 6–16(18) éves korosztály minden tagját eléri az iskolai könyvtári szolgáltatások, így nagy jelentőségű, hogy az iskolai könyvtárakban milyen állománnyal, szolgáltatásokkal találkoznak a diákok. Különösen fontos ez a kulturálisan és szociálisan hátrányos helyzetű diákok esetében, akik a kötelező jelleg miatt nagy valószínűséggel itt találkoznak elő-

szőr a könyvtárral. Nagy kérdés, hogy utoljára-e. A modern információs szolgáltatások és a széles körű hozzáférés csak akkor tudja a demokráciát és az esélyek biztosítását szolgálni, ha a használatához szükséges tudással, információs műveltséggel is rendelkeznek az emberek. Különben csak üres szlogen marad, és csak az amúgy is előnyben lévő társadalmi rétegeket szolgálja. Így kiemelt fontosságú, hogy rendszeres, tervszerű könyvtárhasználati felkészítésben részesüljön minden tanköteles gyermek és fiatal. Az iskolai könyvtár taneszközöket (pl. szótár, számítógép), teret, helyet (asztal, szék) és személyes segítséget biztosít a tanuláshoz.

MEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK

Az iskolai könyvtárral szemben támasztott szociokulturális elvárások teljesítéséhez módszertani útmutató szükséges. Teljes, reprezentatív kutatás elvégzése szükséges az iskolatípusokra, régiókra jellemző elvárások, megoldások megismerésére.

A könyvtárak az alapfunkcióik (információs funkciók) mellett sokféle egyéb szerepet (többletfeladatot) is betölthetnek, de ezekhez meg kell teremteni a személyi és tárgyi feltételeket. Szervezett keretek között szükséges kölcsönösen megismerni a szociokulturális területen a különböző intézménytípusok és munkakörök feladatkörreit, lehetőségeit, az együttműködési formákat, országos és helyi szinten egyaránt.

Iskolai könyvtárépítési szabvány, szakmai ajánlás szükséges, amely a funkcionális terek rugalmas kialakítását meghatározza, segíti. Az iskolaépítési pályázatokban elvárásnak kell lennie annak, hogy a szakszerű iskolai könyvtár kialakításához szakértő bevonása indokolt.

A teljes könyvtári szakmának ki kell állnia amellett, hogy ne lehessen iskola érdemi iskolai könyvtári szolgáltatások és szakképzett könyvtáros tanár nélkül.

A kormányzatnak támogatnia kell az iskolai könyvtárak kialakítását vagy újra-élesztését, ahelyett, hogy leépítené, elhanyagolná.

Szakmai és anyagi forrásokkal kell támogatni az iskolai tanulási forrásközpont modell terjedését, mert az tudja az iskola teljes közössége számára biztosítani az információforrásokhoz és az információs eszközökhöz való egyenlő esélyű hozzáférést.

Tantervi és gyakorlati szinten valóban tantárgyközi, össztantárgyi feladattá kell tenni az információs műveltség és azon belül a könyvtárhasználat fejlesztését, hogy az minél adekvátabb, életszerűbb, hitelesebb és így hatékonyabb legyen.

A társadalom és az egyes rétegek (iskolai) könyvtárképének fejlesztése szükséges annak érdekében, hogy nyitottak legyenek a könyvtár társadalmi esélyüket növelő szolgáltatásaira.

Az iskolai könyvtárakban különös hangsúlyt kell fektetni a tanulással, iskolai szerepekkel kapcsolatban meglévő, alakuló esélykülönbségekre. Például tanulási nehézségek, családi kulturális háttér, kiközösítés.

Az általános könyvtáros képzésben nagyobb hangsúlyt kell fektetni a könyvtárak, könyvtártípusok különbségeire. Ezzel is segítve a szakmai szemléletformálást, a valódi partneri együttműködéseket.

Az iskolai könyvtári szolgáltatásfejlesztéshez szükséges az ezt támogató pedagógiai könyvtári hálózat újbóli felépítése, megerősítése és egy módszertani központ kialakítása.

A tanulási esélyegyenlítésben az oktatás területén működő könyvtáraknak kiemelt szerepük van.

Az iskolás korosztály és a felnőttképzésben résztvevők tanulásának támogatása terén fokozottan szükséges a pedagógusokkal való együttműködés. Ennek megalapozásához el kell érni, hogy a pedagógusképzésben legyenek tartalmak a könyvtári, könyvtár-pedagógiai lehetőségek megismerésére, kipróbálására. (A múzeum-pedagógia és az IKT mellett általában is találkozzanak az információs műveltség fejlesztésével és azon belül a könyvtár-pedagógiával.)

A tanulás helyszínének biztosítása alapfeladat az iskolai könyvtárban. Ehhez biztosítani kell a nyugodt tanulás funkcionális terén túl a főállású könyvtáros tanárt, aki az igényeknek megfelelő nyitva tartást és az iskolai elvárásokat ismerő pedagógusi támogatást tud nyújtani.

Az iskolai könyvtár a kötelezően látogatózó iskolán belül való elhelyezkedésével, a tanulók közvetlenebb megismerési lehetőségével, így a „direkt marketing” hatékonyabb eszközeivel a legnagyobb lehetőséggel rendelkezik az esélyegyenlőség könyvtári eszközökkel való támogatásához.

Ez az esélykiegyenlítő lehetőség viszont csak azon tanulók életében adatik meg, akik iskolájában van működő könyvtár, így mindenképpen szükséges az iskolai könyvtárak számának 100 százalékos lefedettségét célul kitűzni, és megvalósításáért konkrét lépéseket tenni; az iskolai könyvtári szolgáltatások leépítését központilag megengedő hozzáállásán változtatni (jogi, költségvetési, besorolási, túlterhelési, „eltankönyvesítési” tendenciák).

5. Innováció – kutatás – kutatásfejlesztés

A könyvtárak a szervezeti tudásmenedzsmentben meghatározó szerepkörű intézmények. Az ezzel összefüggő küldetés teljesítését a könyvtári rendszer forrástámogatásával, pályázati lehetőségekkel célszerű előmozdítani. A könyvtárak egyrészt a gyűjteményükkel és a szolgáltatásaikkal az innovációt támogató szervezetek, másrészt önmaguk is állandó megújulásra, kutatási eredményeken alapuló fejlesztésre szoruló intézmények.

A szakkönyvtárak, felsőoktatási könyvtárak és a nemzeti könyvtár a kutatásfejlesztés és innováció legfontosabb támogató intézményei. Az egyetemi könyvtárak körében megkezdődött a repozitóriumok auditálása. Ennek szabályozása nemzeti érdek, egyben nemzeti szintű szabályozási feladat. Terjedőben van az Open Access. Az ingyenesség és a biztonság (biztonság, azaz dokumentáció, support, terméktámogatás, fejlesztés) azonban adott esetben ellentétes fogalmak. Stratégiai döntés szükséges a helyes irányok és arányok megtartásához. A hardverek beszerzését támogató pályázati források tegyék lehetővé a jogtiszta szoftverhasználathoz szükséges költségek elszámolását is.

A magyar könyvtári rendszer rendszerszerű, központosított, hatékony működését hátráltatja a könyvtári működés tartalmára, minőségére, lehetőségeire, feltételeire döntő befolyással bíró, ugyanakkor nem egységes, sőt jelentős különbségekkel működő fenntartói kör. Az országos szakkönyvtárak, az országos funkciót betöltő könyvtárak szerepe, jelentősége, befolyása a könyvtári rendszer működésére az elmúlt évtizedekben leértékelődött. Nem látszik, hogy a többletfeladatokhoz többletforrás rendelődik-e. A fenntartó pedig a könyvtári rendszer számára nyújtott többletfeladatok ellátását nem finanszírozza. A működési biztonság megteremtése az innováció, a kutatás, a kutatásfejlesztés számára „életfeltétel”.

A digitális információközvetítés lehetőségeinek teljes körű kihasználása az innováció, a kutatás számára alapfeltétel. Nemzeti szinten célszerű koordinálni, illetve jogszabályi feltételekkel biztosítani a digitális dokumentumok, e-könyvek hozzáférhetőségét. Súlyos elmaradások vannak a digitalizálás területén. Nagyon kevés hazai digitalizált dokumentum jelenik meg az Europeanában. Még mindig nem világos a MANDA szerepe a rendszerben. A könyvtárakba telepített kis teljesítményű szkennerekkel nem lehet érdemi előrelépést tenni a digitalizálásban. A 2006-os digitalizálási stratégiát újra kell gondolni.

A számítástechnikai eszközvásárlási moratóriumot fel kell oldani. Elavultak a gépek, szükséges a fejlesztés. Ugyanígy szükséges az üzleti szereplők bevonása is. Alkalmazások fejlesztésére van szükség, ami pályázatokkal oldható meg.

A külföldi trendek számos eleme tetten érhető a hazai könyvtári életben, kultúrpolitikában, mint pl. a tudáshoz való egyenlő hozzáférés biztosításának elve, vagy az élethosszig tartó tanulás fontossága, illetve az információs műveltség kialakításának szükségessége. Ugyanakkor kevésbé hangsúlyos, hogy a könyvtárak az innovációs kezdeményezések befogadói; a kreatív projektek és gondolatok hozzájárulnak a vállalkozások és a gazdaság fejlődéséhez. Szintén új felismerés, hogy az élethosszig tartó tanulás nem csak a polgárok kiteljesedésének eszköze, a kutatási aktivitás növelésében és feltételeinek biztosításában is megkerülhetetlen szerepe van.

A könyvtári épületek társadalmi tőkét jelentenek, és a társadalmi kötőanyagként a lakosság szolgálatában állnak.

Szükséges a könyvtáros képzés és továbbképzés támogatása, a könyvtáros képzés infrastrukturális feltételeinek javítása. A továbbképzés minőségellenőrzésének megerősítése, a vélemények, utólagos értékelések hatékonyabb figyelembevétele, a finanszírozási modelljének kialakítása.

A szekcióban kiemelt helyet kapott a könyvtártudományi kutatások helyzete. A jelenlegi legfontosabb műhelyek az informatikus könyvtáros képzést nyújtó felsőoktatási intézmények és a Könyvtári Intézet. Az előbbieik száma – az egyre csökkenő hallgatói létszám miatt – vélhetően apadni fog. A Könyvtári Intézetben létszámproblémák vannak, amelynek éppen a kutatási terület a legfőbb elszívója. Létre kellene hozni egy regisztert a hazai könyvtártudományi kutatásokról, amely alapján világossá válhatna, hogy mely intézmény mivel foglalkozik és milyen teljesítményeket hozott létre. A hazai eredmények nem kerülnek be a külföldi szakajtóba, és általában a magyar könyvtártudományi kutatások „láthatatlanok” a nemzetközi fórumokon. Éppen ezért nélkülözhetetlenek a konferencia-részvételek, nemzetközi szerepvállalások kiemelt támogatása.

Versenyképes fizetés kell, hogy a szakembereket meg lehessen tartani. Fontos az utánpótlás nevelése, a fiatalok felvételének támogatása. Alkalmas szervezeti finanszírozási rendszer szükséges ahhoz, hogy a könyvtárak segítsék a kutatás-fejlesztést és a könyvtárakban is működjön az innováció.

6. Nemzeti kulturális értékek, határok nélküli ellátás

A hungarikumok elektronikus közreadásának szerzői jogi kérdését meg kell oldanunk, jelenleg nincs meg a technológia és a jól kidolgozott terv sem ahhoz, hogy könyvtári hozzáférést biztosítsunk a védett tartalmakhoz.

A határ menti megyék együttműködését a határon túli magyarok lakta térségek könyvtáraival nem csupán elvekben, hanem különféle finanszírozási formákban is támogatni szükséges, amely elősegíti a gyűjteményfejlesztést, a nyelv, a kultúra, a hagyományok ápolását.

Támogatni szükséges a nemzeti könyvtár, a Könyvtári Intézet szervezésében megvalósuló, a határon túli magyar könyvtárosok számára szervezett továbbképzéseket.

A hazai könyvtári szervezetek folytassák eddig kimunkált programjaikat a külföldi magyar könyvtárosok számára, amelyeket kiegészíthetne a határon túli szervezetek stratégiáinak megismerése, támogatása. A szolgáltatásfejlesztésbe kapcsolódjanak be az anyaországi könyvtárak is.

A szórvány magyarság gyűjteményeinek megmentése könyvtár-politikai feladat. A gyűjtemény fejlesztés központi támogatására, a határon túli magyar könyvtári állományok támogatott fejlesztésére szükség van. Az értékes határon túli gyűjtemények rekordjait integrálni kell a MOKKA-ba.

Célszerű lenne a hazai fiatal könyvtárosok számára kutatási, tapasztalatszerző alkalmakat szervezni határon túli könyvtárakban. A kinti állományokban való régi könyves kutatás vagy olvasószolgálati tapasztalatszerző a határok nélküli könyvtári ellátást támogatja.

Az IFLA–HUN levelezőlista szakmai támogatása a határok nélküli könyvtári ellátást segíti elő.

A magyarországi nemzetiségek magas színvonalú komplex könyvtári ellátása előmozdítja a határon túl élő magyar közösségek kulturális esélyegyenlőségét is.

A határon túli magyar könyvtári szervezeti stratégiák főbb gondolatait az anyaországi stratégia erősítheti, támogathatja.

A határon túli magyar könyvtárak szolgáltatásfejlesztése anyaországi könyvtárak bekapcsolásával erősíthető. Ennek támogatása forrásokat igényel. A gyakorló könyvtárak lehetőséget biztosíthatnak a Könyvtári Intézet kihelyezett tanfolyamain szerzett ismeretek begyakoroltatására.

Összeállította: Fehér Miklós

Prókai Margit

A II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár a stratégiai tervezés útján

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár és a Miskolci Városi Könyvtár és Információs Központ – tehát a megyei és a városi hálózat – 2013. január 1-jétől összevont intézmény keretében, II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár néven, nyilvános közkönyvtárként látja el a megye és a város lakosságát. A szervezeti átalakulással együtt járó stratégiai tervezés során a „kaleidoszkopikus” menedzsment elvnek kell érvényesülnie. Érdemes megnézni ezt a rendkívül sokszínű és különleges alakzatot!

A stratégiai tervezéshez a konkrét, gyakorlati elemzések elvégzése előtt szükséges azoknak a globális és lokális társadalmi és könyvtárszakmai trendeknek a feltérképezése, amelyek meghatározzák azt az irányvonalat, amelyen nemcsak „kényszerűen”, hanem „tervszerűen” is haladhatunk. Legalább ennyire fontos azoknak az átfogó céloknak, a saját egyedi misszióknak a körvonalazása, amelyet az intézményünk érdekében kitűzünk.

A társadalmi trendek között alapvetően megfogalmazható az a feszültség, amely a **globális** és a **lokális** politika törésvonalai mentén látható és érzékelhető (uniós és nemzeti érdekek találkozása, illetve szétartása). Ennek analógiájára a kulturális területen is megfigyelhető az a trend, amely egyfelől a **közgyűjtemények közötti integrálódás**, ha úgy tetszik, a globalizálódás irányába mutat (könyvtár–levéltár–múzeum), másfelől valamennyi intézmény számára ugyanolyan fontos cél az, hogy a szakmai sajátosságai mellett az intézménye **egyediségét, specialitásait** is megőrizze. Utóbbi természetesen nem független az őt körülvevő társadalom igényeitől, sajátosságaitól.

A hosszú távú tervezési folyamat közben tehát nem veszíthetjük szem elől azt a tényt sem, hogy alkalmazkodnunk kell a globális (uniós) és lokális (nemzeti) igények követelte változásokhoz.

Mikrokörnyezeti szinten tovább bontva, ez azt jelenti, hogy országhatárokon belül globálisnak tekintjük a nemzeti érdeket és lokálisnak a szűkebb régió, a megye és a megyei jogú város határai közti elvárásokat és lehetőségeket, amelyek „kicsiben” is a „tervszerűség és kényszerűség” együttes pályájára terelnek bennünket.

Olyan „modus vivendi”, megélhetési mód szükséges, amelyben a feszültségek és ellentmondások kiegyenlítésére, összhangjára kell törekednünk, alkalmazkodva a változásokhoz.

A stratégiai tervezési folyamatban ezért gondolkodásunkban annak a „kaleidoszkopikus” menedzsment elvnek kell érvényesülnie, amely sokoldalú megközelítést biztosít. A „mintázatok” a különböző szinteken eltérőek lehetnek, amelyeknek az összehangolása a kitűzött céljainkban valósulhat meg.

A magyar könyvtári rendszer a kultúra és a közgyűjteményi intézményhálózat olyan legnagyobb alrendszere, amelyben történeti szakmai hagyományokra épülő, stabil fundamentumú alrendszerek biztosítják a tervszerű és rendszerszerű működést.

Globális és lokális stratégiai ciklusok általános és szakmai trendjei

A globális szinten megvalósuló hosszú távú hazai és uniós ciklus a 2014–2020-as évek közé helyezi a megvalósítandó terveket és az azokhoz rendelendő gazdasági forrásokat is, pályázatok keretében. Szakmai szinten az eddigi stratégiai ciklusokra jellemző, hogy a rendszerváltozás óta eltelt időben összesen három ciklus részesei lehettünk. Ezek között bizonyos területeken részben átfedések jellemzőek, részben egy erőteljes „folytatási” tendencia is megvalósul. Ez a tendencia azt jelzi, hogy a ciklusok sokszor egymásba „átívelve”, nagyobb időigényt követelve maguknak, folytatódnak és „menet közben” realizálódnak. (Szakmai szinten ilyen a kistélepülési könyvtári ellátás tervezése, a KSZR kereteinek kialakítása és a gyakorlatban való működtetése – ennek időigénye az eddig átívelő tíz évet követően legalább még négy évig folytatódik – 2018-ig.)

Az elmúlt ciklusokban ugyanakkor bizonyos ellentmondások is megjelentek, amelyek részben kiegyenlítődték. Ilyen ellentmondás volt az a tendencia, amely közvetlenül a rendszerváltozás után a települési könyvtárak számára az „önállósdást” tűzte célul, ez az időszak a „**föl a nyilvános könyvtárak jegyzékére**” trend jegyében telt, amely az uniós csatlakozásig erőteljesen jellemző volt. Az eddig az időszakig megnyilvánuló trendek között szerepelt az is, hogy **erősödjön az ODR**, vagyis bárhol lép be a használó a könyvtári rendszerbe, egyenlő eséllyel jusson szolgáltatásokhoz.

Az uniós csatlakozás utáni években a kistélepülési ellátás kiépítése vált fontosabbá (KSZR), amely a „**le a jegyzékről**” elvvel összhangban a könyvtári szolgáltatás megrendelése mellett érvelt, és a nem önálló működési elvárásoknak felelt meg.

Fontos hangsúlyozni, hogy az **ODR** és a **KSZR** két olyan, egymást kiegészítő és ezáltal a könyvtári rendszer egészét lefedő alrendszer, amely **együtt** biztosítja az **egyedi (ODR) és csoportos, közösségi (KSZR) könyvtári igények** szolgálatát.

Kiemelten hangsúlyos, hogy a **könyvtári rendszer a hazai kulturális intézményhálózatban a legnagyobb, tervszerűen és rendszerszerűen működő rendszer**, és folyamatosan számba kell venni a sajátos trendjeinket is.

- Az információs technológiai változásokat, amelyeknek következményeként a papír alapú könyvtári világ használata és a digitális tartalmak használata ugyan **egymásnak feszül**, de jelentős mértékben még évtizedekig **ki is egészíti egymást**.

- A **könyvtárak látogatóinak a száma** még mindig **vezető** helyen áll a többi kulturális intézmény mellett.
- Bár a 2007–2011 közötti időszakban a **könyvtárhasználók száma növekedett**, a személyes **könyvtárhasználatok száma** ezzel egyidejűleg **csökkent**.
- A könyvtári **távhasználatok száma** tendenciálisan, **jelentős mértékben emelkedik**, kijelölve számunkra azt az irányt, amely felé haladnunk kell.
- A trendekkel összhangban a 2011-ig a **leltárba vett** dokumentumok száma a beszerzési keretekkel együtt **csökkenő** tendenciát mutat, de **előre jelezhető**, hogy ez a KSZR következtében 2013-tól jelentős változást, **emelkedést** fog mutatni, a beszerzési keretek növekedésével együtt, amely a kisteleplülésekre fordított **állami támogatás eredménye**.
- Az **olvasóarány** (regisztrált használó/népesség) a fenti ciklusban országos átlagban 24 százalékos stagnálást mutat.¹

Politikai környezet, jogi háttér

A könyvtári területen a törvényi, jogszabályi háttér a feladatok szintjén is megerősítette a **megyei könyvtári feladatokat** (1997. évi CXL. törvény változásai, 39/2013-as és 13/2013-as EMMI rendeletek). Ezzel a megyékben és megyei jogú városokban **összesített és összevont feladatellátás**, szélesedő nyilvános közkönyvtári funkció vált jellemzővé a 2013-as évben, országos szinten.

Jelentős állami költségvetési támogatás, szakmai **ágazati irányítás**, megyei jogú **városi fenntartás** együttesen jellemezte a működést, működtetést.

A magyar könyvtári rendszer a legnagyobb és legkiterjedtebb kulturális intézményhálózati szerepét 2013-ban országosan tovább erősítette.

Az ODR és a KSZR együttesen, rendszerszerűen biztosítja a szolgáltatások iránti egyedi és csoportos igények szolgálatában a lefedettséget, csökkenti a kisteleplüléseken élők és a nagyvárosi lakosság közötti hozzáférési különbséget. Sőt, a **területi hátrányok leküzdésére** trendként jelenik meg az a szemlélet, hogy a kisteleplüléseken élők ingyen beiratkozhatnak, térítés nélkül vehessék igénybe a könyvtári szolgáltatásokat, amelybe nemcsak az alapszolgáltatások, hanem a kölcsönzés is beletartozik.

Jogértelmezési ellentmondások vagy hiányosságok nehezítik a módosított **közbeszerzési** törvény értelmezését és végrehajtását; a joggyakorlat a könyvtári rendszerben eltérő, nem egységes. A könyvtáros szakma érdekérvényesítő ereje a törvény módosítása során nem jelent meg kellően.

A **köteles példányok** vonatkozásában a könyvtárak felé irányuló beszerzési fegyelem az előírásokkal nincs összhangban, a joggyakorlat megvalósíthatatlan akadályokat jelez a behajtásokban, valamint rendezetlen az e-könyvek köteles példányai ügyében.

Az állomány nyilvántartásához és revíziójához kapcsolódó 3/1975-ös KM–PM rendelet nem életszerű és nem változáskövető szemlélete nem könnyíti meg a könyvtárak szakmai munkáját. Az **állomány-nyilvántartási kérdések** országosan sem egységesek, amely különösen a KSZR tekintetében okozhat eltérő kezelési gyakorlatokat.

A könyvtári **„behajtások”** a joggyakorlatban ellehetetlenültek, amelyet a könyvtárhasználók országosnál alacsonyabb jövedelemátlaga is nehezít.

A közalkalmazotti törvény és kapcsolódó rendeleteinek változásai a **könyvtáros életpálya**, valamint a bértábla vonatkozásában egyelőre nem hozott javulást (bár több stratégiai cikluson is átívelt), a minimálbér és a bérminimum növekedésével a bérfeszültség nőtt, amelyet a miskolci intézményi szinten tovább fokozott a bérkompenzációra való jogosultság hiánya a városi hálózat munkatársai esetében. Ezt a fenntartó 2014-re külön támogatással biztosította, megoldotta.

Gazdasági környezet

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében közel 75 ezer gazdasági szervezet működik, ezeknek mintegy kétharmada, vagyis 63 százaléka önálló (egyéni) vállalkozó, egyharmada, pontosan 27 százaléka társas vállalkozás. A régió belül itt a legalacsonyabb az 1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma (110, az országos átlag 170).

A megyében az egy lakosra jutó átlagos beruházások összege 122 000 forint, míg a hazai átlag 233 000 forint, vagyis csaknem a kétszerese. Tehát kevés a társas, azon belül a nagyvállalkozás és a beruházások ráfordítása.

Az **átlagkeresetek is mélyen alatta** maradnak az országos átlagnak, 2013. első félévében ugyan nőtt az átlagkereset 3,2 százalékkal, a harmadik negyedévben 2,4 százalékkal, de még így is a 180 000 forintos bruttó átlagkereset kb. 50 000 ezer forinttal maradt az országos átlag alatt. Ez a könyvtár vonatkozásában azt jelenti, hogy a potenciális használók körére ez a **jövedelmi hátrány az országoshoz képest jóval jellemzőbb**, itt sokkal kevesebb átlagos fizetésből élnek meg az emberek.

Az építőipar termelési volumene 2013 első felében 27 százalékos növekedést mutatott.²

Az első félévben **növekedett a turizmus iránti érdeklődés**, a kereskedelmi szálláshelyeken **8,7 százalékkal több volt a vendég**, mint az előző év azonos időszakában.

A könyvtár gazdasági helyzete az **állami költségvetési támogatást** illetően 2014-re a KSZR-ben emelkedett, vagyis a 220,8 milliőről kb. 232 millióra nőtt.

Az **intézményi állami támogatás** a 2014-es évben az előző évi szinten maradt: 191,2 millió Ft, amely kb. 60-70 millióval kevesebb a szükségesnél. (Ezzel az adattal Miskolc megyei jogú város a hatodik helyen áll a hasonló városok között.)

A **fenntartó** megyei jogú város a működéshez 116 százalékkal túlfinanszírozta az intézményt, ami kb. 69 millió forintos támogatást jelentett a 2013-as évben.

Az állami és fenntartói támogatás mellett az intézménynek szüksége van a **saját bevételi forrásainak növelésére** és a lehetséges **szponzorálások bővítésére** ahhoz, hogy ne kelljen visszalépnie, olyan kényszerintézkedéseket meghoznia, amelyek a költséghatékonyság érdekében létszámcsökkentéssel és könyvtárak bezárásával járna.

Társadalmi környezet

A megye demográfiai jellemzői közé tartozik, hogy a **lakónépesség** a 2013. év első három negyedévében az **országos átlagnál nagyobb arányban, 1 százalékkal csökkent** (az országos népesség 0,2 százalékkal csökkent). 2013. január 1-jén

a lakónépesség a megyében 682 350 fő volt. A **természetes fogyás 2,3 százalékkal volt nagyobb** az előző évinél. Az 1000 élve születésre jutó csecsemőhalálozás több mint kétszerese volt az országos átlagnak. A házasságkötések száma 11 százalékkal csökkent az előző évihez képest.

A munkaerőpiacon a megyében a **foglalkoztatási arány** a 2013. év első felében **44,8 százalékos** volt, a **munkanélküliségi ráta 13,6 százalékos**.

A regisztrált **bűncselekmények** száma 12,6 ezer volt, amely **csekély mértékű növekedést** mutat.³

Könyvtári ellátási szempontból a lakónépesség fogyása a sajátos településszerkezetet is érintheti, ami a kistelepüléseken fokozott veszélyeket rejt magában (elnéptelenedés, elöregedés).

Miskolc megyei jogú város **sajátos településszerkezete** (középkori városszerkezet megtartása az égtájak szerinti városkapukban: Észak – Szentpéteri kapu, Kelet – Zsolcai kapu, Dél – Csabai kapu, Nyugat – Győri kapu, valamint a 19 km-es hosszúságú „egyutcás” városszerkezet) indokolja a nagyobb és távoli városrészekben a **könyvtári szolgáltató helyek megtartását**.

A halmozottan hátrányos helyzetű **cigány nemzetiségi környezetben** a potenciális használók megszólítása az **analfabetizmus** és a **funkcionális analfabetizmus** miatt egyre nehezebb.

A **közfoglalkoztatás** eredményeként az intézmény is hozzájut olyan államilag támogatott munkaerőhöz, amely alkalmi, szezonális többletként „rásegít” bizonyos feladatok közpénzekből támogatott ellátáshoz.

Szakmai (történeti és jelenlegi) háttér

A 2013. évben számos olyan szakmai, adminisztrációs, szervezeti változásra, vezetési eseményre került sor, amelyek meghatározó jelentőségűek voltak az intézmény életében.

Január 1-jétől a **városi könyvtári hálózat és a megyei könyvtári hálózat összevont intézmény** keretében, II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár néven, nyilvános közkönyvtárként látja el Borsod-Abaúj-Zemplén megye (682 350 fő⁴) és Miskolc megyei jogú város (162 905 fő – 2013. január 1-i KSH adatok szerint⁵) lakosságát. Az ellátandó lakosok száma szerint az ország **második legnépesebb megyéjének** teljes lakónépessége a könyvtár potenciális felhasználóinak köre.

Az összevonással ismét egy szervezetbe került az a **történetileg is összetartozó nyilvános könyvtári gyűjtemény**, amelynek több mint százéves gyökerei a Borsod-Miskolci Könyvtárhoz, a XIX. század végéhez és a XX. század első feléhez vezetnek vissza. Az eredetileg is összetartozó gyűjteményt 1960-ban szakították szét városi és megyei könyvtári hálózatra. A megyei hálózati feladatokat 1952-től hivatalosan a városi feladatokkal együtt végezte a megyei könyvtár, amelyből 1960-ban kivált a városi hálózat, de a történeti gyűjtemény a megyei könyvtár épületében maradt. A megyei könyvtár és a városi fiókhálózat csaknem hatvan éven keresztül (2012 végéig) egymással párhuzamosan szolgált a miskolci közönséget. Ez a feladat a törvényalkotói szándéknak megfelelően, a helyi történeti előzményekkel összhangban, 2013. január 1-jétől a közös könyvtári szervezetben újra egyesült.

Az összevonás következtében az intézmény Miskolcon **egy központi épületben és 7 fiókkönyvtárban**, összesen **több mint 7200 négyzetméteren**, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a KSZR keretében 2014-től **299 településen**, összesen **912 ezer dokumentummal, 95 fős** munkatársi létszámmal szolgálja közönségét.

Ezekkel a változásokkal az intézmény **az észak-magyarországi régió legnagyobb nyilvános közkönyvtára** lett.

A törvényi háttér változásait (1997. évi CXL. törvény, 13/2013-as EMMI rendelet, 39/2013-as EMMI rendelet), a megnövekedett megyei feladatkört figyelembe véve, az érintett területeken folyamatosan alkalmazva valósult meg az intézmény átalakulása, a feladatok tervezése és a működés biztosítása.

Technológiai háttérkörnyezet

Az **információs-kommunikációs technológia** folyamatos változásai a könyvtári munkafolyamatokat és a könyvtárhasználatot is befolyásolják. Újabb elvárások jelennek meg a technológiai háttérkörnyezetben, amelyeket az intézményi infrastruktúra, az eszközpark, a hardver- és szoftverszínvonal nem mindig tud megfelelő gyorsasággal és minőségben követni. A **géppark** folyamatosan elavul, a **legális szoftverek** biztosítása, a megfelelő **verzióváltások** követése egyre nehezebben megvalósítható.

Mégis elmondható, hogy a rendszerváltozást követő években a magyar könyvtári rendszer nagyobb és kisebb könyvtáraiban egyaránt (a többi kulturális intézményhálózattól gyorsabban és korábban) megkezdődött az átállás az **információ-technológia nagyléptékű követésére**. Ennek eredménye volt a munkafolyamatok korai gépesítése, integrált könyvtári rendszerek alkalmazása, bevezetése, a retrospektív konverzió kiteljesítése, honlapok készítése, digitális tartalomszolgáltatás, mobil kommunikáció, 24 órás online szolgáltatások, országos közös katalógusok, speciális könyvtári adatbázisok építése, web 2.0, 3.0 stb., amelyek az elmúlt negyed évszázadot jellemezték.

A rendkívüli eredmények és teljesítmények mellett országosan elmondható, hogy az IKT változásainak árnyoldalai a könyvtári rendszerben is érezhetőek.

Az **e-könyvek** kezelésében, a **szerzői jogi** törvény összetettségében a jogszabályi háttér nem feltétlenül és egyértelműen kedvez a könyvtáraknak.

A sokféle, hazai és külföldi integrált könyvtári rendszer alkalmazása nem volt szerencsés, nem támogatta a közös katalógusok építésének munkáját, az egységesítés igényét.

Intézményi szinten az integrált könyvtári rendszerben várható 2014-es tulajdonosváltás előre nem látható következményekkel jár. A Monguz Kft. és az e-Corvina közötti tárgyalásban a „nagyfelhasználó” könyvtárak közös érdeke a lehető legjobb pozíciók elérése, a szerződések szerinti eredmények megtartása, a garanciák biztosítása az átalakulási folyamat során és a jövőben is. Itt is megnyilvánul az a tendencia, amely a **közgyűjtemények integrálódása** irányába mutat, hiszen középtávon az összeolvadást követően olyan új integrált rendszer megvalósítását tervezik (Qulto), amely többféle intézménytípus kiszolgálására lesz alkalmas. Ez globális trendekkel (Europeana) ugyan összhangban van, de kérdés, hogy lokális és különböző szakmai szinteken hogyan valósulhat majd meg.

A nemzetközi könyvtárszakmai környezet technológiai változásai azt mutatják, hogy az integrált könyvtári rendszer használókkal érintkező felületeihez egyre több online lehetőség kapcsolódik. A katalógusok elé a felhasználói felületen ún. „discovery” keresőszolgáltatások épülnek be, olyan keresési felületet biztosítva, amelyek minden digitális, online szolgáltatási felülethez, valamennyi tartalom-szolgáltatáshoz hozzáférést nyújtanak, mindenben „egyszerre” keresnek.

Az **internet** és a **médiacsatornák** folyamatosan konkurenciát és **elszívó hatást** jelentenek a könyvtárak számára, amelyek megnyilvánulnak az **olvasás háttérbe szorulásában**, a hagyományos dokumentumok iránti érdeklődés csökkenésében.

Stratégiai fókusz – a gazdag szegénység mentén haladva

Az intézmény legfontosabb fókuszpontja a stratégiai tervezésben az, hogy a regionálisan is kiemelkedő mennyiségi adatoknak megfelelően, ne csak a számszerűségünkkel, hanem a minőség területén is jobb, „kiemelkedő” szolgáltatásokat biztosítsunk. A jelenlegi **mennyiségi „nagyság”** mellett abba az irányba szeretnénk haladni, amely által a szó átvitt értelmében is „nagygyá” válhatunk, minőségi szolgáltatásokat, életminőség-javítást biztosítva a bennünket körülvevő megyei, városi környezet, a közönség számára.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc város mind természeti, történelmi, kulturális örökségét tekintve az ország egyik **leggazdagabb** területe, sok szempontból a magyar kultúra, a magyar nyelv és történelem bölcsőhelye. A megye és a város nevében is benne rejlik *Bors, Aba* és *Miskóc* nemzetségek nevei ezeréves múltunkat őrzik és jelzik mai nyelvünkben is. Számos nagy történelmi és irodalmi személyiség (Kossuth Lajos, II. Rákóczi Ferenc, Szemere Bertalan, Kazinczy Ferenc és mások) mellett a megye a Rákóczi-család, a „Rákócziak” földje (szerencsi vár, sárospataki vár).

Ugyanakkor területünk az ország egyik **legszegényebb** megyéje és városa is, hiszen itt a hátrányos helyzetűek száma, a gazdasági és demográfiai környezet mutatói, a munkalehetőségek a rendszerváltozást követően tovább romlottak. Gazdaságilag tehát a leszakadó térségekre jellemző szegénység a meghatározó.

Az intézmény az életminőség javítása érdekében, a kulturális, történelmi örökség megelevenítésével és közvetítésével, a lokálpatriotizmus erősítésével hozzájárulhat a megtartó erő, az identitás fejlődéséhez.

A leszakadó rétegek, a munkanélküliek, a hátrányos helyzetűek, a nemzetiségiek (bolgár, cigány, görög, horvát, lengyel, német, ruszin, szerb, szlovák, ukrán⁶), az idősek megszólítása egyre szélesebb szolgáltatási skálát, tovább differenciálódó és rugalmas problémakezelést igényel az intézménytől.

Kulturális–történelmi örökségünk erősítésével közvetíteni kívánjuk, hogy ez a **gazdag szegénység** olyan **kihívás**, amellyel „szükségből erényt kovácsolva” előre kell lépniünk. Történelmi, természeti és kulturális örökségünket a jövő és utódaink számára meg kell őrizniünk, tovább kell adniunk, azokból gazdasági forrásokat is meríthetünk a jelenben (kultúra, turizmus, lokálpatriotizmus), amellyel ténylegesen is gazdagabbakká válhatunk. A 2010 óta tartó kormányzati ciklusban számos olyan intézkedés történt, amely ennek a szellemében erősíti megyénket, városun-

kat – befektetések növekedése, önkormányzati adósság kiváltása, állami támogatások intézményi és kistélepülési szinten.

Az előttünk álló években intézményünk **könyvtárpolitikája** ebben a szellemben kíván előrelépni, tovább haladni.

Szakmai sarokkövek

A **hagyományos és elektronikus dokumentumokhoz**, valamint **információkhoz** való hozzáférés biztosítása elemi elvárás a könyvtáraktól. A kor tendenciáinak megfelelően egyre fontosabb, hogy azokat a hagyományos értékeinket, amelyek csak nyomtatott formában léteznek, **digitalizált formában mentsük át** az utókor számára. Meghatározóak ezek körében a **helyismereti, lokális értékek**, bármilyen információhordozón is találhatóak. Ezen a téren szinte kiapadhatatlan mennyiségű anyag áll rendelkezésünkre, amelyet föl kell dolgoznunk (digitalizálással), és közzé kell tennünk (minél sokoldalúbb keresőrendszerekkel, metaadatokkal).

Az **online és teljes szövegű** (vagy audiovizuális) anyagok elérésével olyan használói felületeket, korszerű keresőszolgáltatásokat (discovery) kell biztosítanunk, amelyek könnyűvé teszik a bennük való tájékozódást a felhasználóink számára, ugyanakkor a háttérben megfelelnek a szabványos szakmai elvárásoknak.

A **digitális kultúra** erősödésével párhuzamosan tovább kell erősítenünk a **virtuális jelenlét** mellett a **személyes jelenléti közösségi terek** és kapcsolatok építését, olyan közösségi programok, rendezvények megvalósításával, amelyek a **kultúráközvetítés** mellett az élményszerű részvételt, a kulturált szórakozást is biztosítják.

A **könyvtár** a tudásgazdálkodás olyan intézménye, amely nemcsak segítheti a formális, nem formális és informális oktatás és tanulás kereteit, hanem **nélkülözhetetlen** azok számára. Jellemző tendencia, hogy amíg tanulunk, fölkeressük a könyvtárat, hiszen szükségünk van a szolgáltatásaira, az oktatás minden szintjén, mindig is a könyvtárak partnere volt a tudás, az ismeretek elsajátításában. Az órákon kötelező és ajánlott irodalmakat kapunk, dolgozataink megírásához előzetes tudásra, forrásokra van szükségünk ahhoz, hogy reprezentáljuk, megfogalmazzuk arra épülő saját tudásunkat. Az adatok, információk elemi szintű gyűjtését követően értelmezzük és újraértelmezzük az ismereteket. Ehhez **hagyományos és digitális forrásokra** egyaránt szükségünk lehet, amelyek együttesen is a könyvtárakban található meg.

A könyvtárak tehát a lokális és a globális társadalmi szinteken egyaránt a tudás, az ismeretek, a kultúra közvetítésének fundamentumai. Több mint kétezer éve töltik be ezt a szerepet, és bár az információhordozók az agyagtábláktól a táblagépig rendkívül változatosak, a **küldetés**, a **misszió** a könyvtárakban ugyanaz: összekapcsolni a múltat a jelennel, a jövő generáció számára, az **értékek mentése, megőrzése és közvetítése az életminőség javítása, az örökség továbbadása** érdekében.

* * *

JEGYZETEK

- 1 A magyar könyvtári rendszer rövid áttekintése és stratégiai terve. Bp., Könyvtári Intézet, 2012. (OKK háttéranyag) – a 2007–2011 közötti mutatók, tendenciák összefoglalása az ebben lévő grafikonok alapján történt.
- 2 Statisztikai tájékoztató, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, 2013/2 és 2013/3.
- 3 Uo.
- 4 KSH területi statisztika, népesség adatok 2013. január 1.
- 5 Magyarország Helységnévtára, 2013.
- 6 Magyarország Helységnévtára, 2013.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- KSH területi statisztika, népesség adatok 2013. január 1.
In: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd003b.html (Utolsó letöltés: 2014. 02. 23.)
- A magyar könyvtári rendszer rövid áttekintése és stratégiai terve. Bp., Könyvtári Intézet, 2012. (OKK háttéranyag)
In: http://mke.info.hu/wp-content/uploads/2012/11/OKK_hatteranyag.pdf (Utolsó letöltés: 2014. 02. 23.)
- Magyarország Helységnévtára, 2013.
In: http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=30456 (Utolsó letöltés 2014. 02. 23.)
- Statisztikai Tájékoztató, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, 2013/2 és 2013/3. szám.
In: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/132/bors132.pdf> és
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/133/bors133.pdf> (Utolsó letöltés: 2014. 02. 23.)

Karcsúsodjunk, de meddig?

A lean menedzsment könyvtári vetületei

A lean termelés és menedzsment az 1990-es években terjedt el világszerte a termelő ágazatban, majd a profitorientált szolgáltatók körében. Napjainkban a közsférában is egyre több helyen alkalmazzák, vagy alkalmazni vélik. Természetes, hogy ami egy autógyárban gyors eredményt hoz, az a szolgáltató ágazatban, egy könyvtárban nem. Viszont az alapelvek segíthetnek abban, hogy egy intézmény adottságait, körülményeit alaposan felmérve hatékonyabb, rugalmasabb és színvonalasabb munka folyjék.

A lean termelés, lean menedzsment fogalma

Számos tanulmánykötet jelent meg, ezek elméleti síkon közelítik meg a témát.¹ Érdemes visszatérni a kiindulási ponthoz. „*A dolgok készítésének új módja*” – fogalmazott Toyoda Eiji mérnök, a Nagoyaban alapított Toyota gyár tulajdonosa. 1985 és 1990 között amerikai kutatók vizsgálták a Toyota termelési módszerét, amely titkos fegyverként forradalmasította a világ gépgyártását. A „lean production” – „karcsú termelés” terminust John Krafcik, a kutatócsoport egyik tagja használta először, aki úgy jellemezte a látottakat, hogy „*karcsú szervezet, kevesebb erőforrás, jobb teljesítmény*”.

Ipari alkalmazás: egyedi, tömeg- és lean termelés

Az egyedi autógyártás első nagyja a francia Panhard et Levasseur 1891-től gyártott gépjárművet. Megrendelői arisztokraták, tehetősebb iparosok, kereskedők voltak, akiknek igényeit a legmesszebbmenőkig figyelembe vették: volt, hogy az alvázra hintót szereltek fel. A műhelyben egytől-egyig képzett szakmunkások dolgoztak. A gyártási folyamat minden szakaszát pontosan ismerték és színvonalasan művelték. Az autók tesztelése utakon történt, és napokig is eltartott. Az esetleges javítás heteket vett igénybe. Ezekkel a feltételekkel kiváló minőségű termékek készültek, de nagyon kis számban. Az áttörést Henry Ford találmánya hozta. 1908-ban megindult az első futószalag, amely megalapozta a tömegtermelést. A képzetlen, főként a bevándorlók közül kikerülő, angolul szinte nem beszélő szalagmunkások betanítása 5-8 percet vett igénybe. Mindenki egy feladatot végzett. A szalag nem állhatott meg, ez 25 százalékos selejtarányt okozott. A hibás darabokat egy külön helyiségben szakmunkások javították ki. A szűk termékválaszték ellenére 1927-ig csaknem 15 millió Ford T-modellt gyártottak, amely olcsó és könnyen karbantart-

ható típus volt. A környékbeli gazdák és kiskereskedők maguk javíthatták meg járművüket egy használati útmutató és egy gittelő kés segítségével. Fordnak ugyanakkor kiváló üzleti érzékre volt szüksége ahhoz, hogy megszabaduljon az időről-időre felhalmozódó raktárkészlettől.

A lean termelés kézműves hagyományokat is felelevenít, mert a munkaerő szakképzett, ügyfélközpontú, és nem halmoz fel raktárkészletet. Jelszava: „csak azt termeld, amit eladtál”. Ezek a tényezők és a tömeggyártásban használt korszerű, automatizált rendszerek teszik lehetővé a széles terméksála kialakítását. A gyártás során, hiba esetén bármelyikük megállíthatja a szalagot, és az „öt miért?” módszerével kideríti a probléma okát. A hatáskör és felelősség tehát nagy. Ennek köszönhetően szinte nincs hiba. Az autó forgalmazója a gyártási, az ügyfél a tervezési folyamatba kapcsolódik be.²

Könyvtári alkalmazás

John Huber amerikai szakértő tanácsadó és cége, a J. Huber & Associate 25 éve működik együtt a termelésben és kereskedelemben érdekelt vállalatokkal. Az ott szerzett tapasztalatait felhasználva fogott össze vállalkozó szellemű könyvtárosokkal, és dolgozta ki az intézményi sajátosságokat figyelembe vevő lean könyvtári szolgáltatásokat. Véleménye szerint egy könyvtárban is kulcsfontosságú a szolgáltatások minősége az ügyfelek megtartásához. Ennek egyik pillére a dokumentum ellátás rendszere. Ha nem működik jól, újat kell kialakítani. A teljesítmény színvonalának biztosítása érdekében mérni kell a teljesítményt és csökkenteni kell a redundáns feladatokat. Az új szemlélet elsajátításának támogatására egy-, illetve kétnapos műhelymunkát is szervez az érdeklődők számára.³ A számos szakirodalmi és gyakorlati példa ellenére a lean menedzsment fogalma még nem széles körben ismert a non-profit szektorban. Ha igen, akkor a „húzzuk meg a nadrágszíjat”, „leépítés”, „elbocsátás” szinonimájaként használják, vagyis eltorzul az eredeti jelentés. Ezekre láttam két külföldi példát.

„Lean management? Természetesen!”:

Integrated Tri-borough Library Service / három kerület – közös könyvtári szolgáltatás

Az Integrated Tri-borough Service a három londoni belvárosi kerület – Westminster Council, Hammersmith, Fulham Council és a Royal Borough of Kensington and Chelsea – közös projektje, amely környezetvédelmi szolgáltatásokra, családvédelemre, gyermekgondozásra és lakásgazdálkodásra terjed ki. A kiadvány szerint 2010-ben meghirdetett program célja a demokratikus, szociális és gazdasági érdekek összehangolása. A nagyarányú költségcsökkentéssel járó projekt megindítása előtt természetesen végeztek egy próbát, amelynek segítségével megvizsgálták, hogy kivitelezhető-e a szélesebb skálájú program. Ennek a pilot study-nak váltak kísérleti alanyaivá a három kerület könyvtárai. A 2011-ben indult projekt neve „Integrated Tri-borough Library Service”, amelynek célja a három közös könyvtári szolgáltatási rendszer kialakítása volt a lean menedzsment jegyében.

Az integrált könyvtári szolgáltatás kulcsfontjai az olvasás népszerűsítése, a tanulás támogatása voltak. Továbbá az is, hogy lehetővé tegyék a digitális forrásokhoz való hozzáférést, valamint segítséget nyújtsanak abban, hogy a felhasználók hatékonyan használni tudják azokat. Ezen kívül találkozóhelyet biztosítanak a helyi közösségek és a helyi lakosság számára. A helyi közösség kohéziójának megőrzését a helytörténeti dokumentumok gyűjtésével rendszerezésével kívánták biztosítani.

A megvalósítási tervek között szerepelt egy egységes kölcsönzési rendszer kialakítása a három kerület könyvtáraiban. Az online információszolgáltatások összehangolása is napirendre került: a három kerület kérdéseit egyszer kell megválaszolni. Elkerülhetetlenné vált az IT-rendszerek egységesítése, egységesített beszerzése. Szükségesnek látszott az egységesített szerzeményezés, mert a forgalmazók ajánlata így előnyösebb. A raktározás újratervzésének azt a módját választották, hogy a három kerület intézményeinek ritkábban használt dokumentumai számára közös raktárakat alakítottak ki. Ezáltal épületek szabadultak fel. A menedzsment karcsúsítása, a hatékony szolgáltatáshoz szükséges munkatársak számának meghatározása egy, a kereskedelemben és más szolgáltatásban használt szempontrendszer alapján történt. Ezek között szerepelt az egy adott szolgáltatásra fordított idő, a szolgáltatás gyakorisága, a szolgáltatás során kölcsönzött kötetek száma, a nyitvatartási idő, a felhasználók száma, valamint az épület nagysága. A pozíciók alakulását az 1. ábra szemlélteti.

Megszüntetendő pozíciók			
Pozíciók	Teljes munkaidő egyenértékes	Fizetési kategóriák	(Teljes költség) (GBP)
Szolgáltatásvezetők	2.05		190,820
Teljes felsővezetés	8.00		425,114
Összesen	10.05		615,934
Kialakított pozíciók			
Pozíciók	Teljes munkaidő egyenértékes	Fizetési kategóriák	(Teljes költség) (GBP)
Szolgáltatásvezetők	1.00		90,000 – 120,000
Működtetésért felelős menedzser	1.00		50,000 – 80,000
Fejlesztési felelős menedzser	1.00		50,000 – 80,000
Információszolgáltatásokért felelős menedzser	1.00		50,000 – 80,000
Teljes megtakarítás	6.05		315,934

1. ábra

*Forrás: Integrated Tri-borough Library Service: Tri-Borough Service Plans and Proposals : cabinet meeting 22 June 2011 [elektronikus dokumentum] (letöltve 2013-10-14)
URL: http://www.westminster.gov.uk/workspace/assets/publications/tri-borough-proposals-report_aw3-1297241297.pdf*

A Tri-borough Library
– karcsú menedzsment struktúra alapja a három kerület – egy menedzsment

2. ábra

Forrás: Integrated Tri-borough Library Service: Tri-Borough Service Plans and Proposals : cabinet meeting 22 June 2011 [elektronikus dokumentum] (letöltve 2013-10-14)

URL: http://www.westminster.gov.uk/workspace/assets/publications/tri-borough-proposals-report_aw3-1297241297.pdf

Szolgáltatásvezető a három kerület könyvtárának feje. Feladatai közé tartozik az általános stratégia meghatározása, a felső menedzsment munkájának összehangolása, a szolgáltatás üzleti fejlesztése, és ő felel a szolgáltatásokkal kapcsolatos pénzügyekért.

A közösség fejlesztéséért felelős személy vezeti a kölcsönző könyvtárak állományának stratégiai fejlesztését, koordinálja a felnőtt és gyermek felhasználók számára nyújtott szakszerű szolgáltatásokat, és motiválja a munkatársakat.

Az operatív menedzser a könyvtárak napi működését koordinálja, és elosztja a napi működéshez szükséges pénzeszközöket, valamint összehangolja a könyvtár és a lakóköznyezet érdekeit.

Az információs menedzser fejleszti és koordinálja a személyes és online információszolgáltatást, webes tartalmak fejlesztését, speciális gyűjteményeket alakít ki. Ezenkívül kezben tartja a három kerület számára a digitális információforrások beszerzését, valamint a felhasználóképzést. A fenntartók véleménye szerint a projekt eredményes: 315,934 angol font megtakarítást értek el.⁴

A könyvtárosok és felhasználók véleménye egészen más. A projekt egyik résztvevője, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárához hasonló nagyszágrendű, látogatottságú intézmény, a Kensington Central Library egyik munkatársa elmondta, hogy az egységes szerzeményezés jegyében már nem az intézményi szerzeményezők vesznek részt az összehangolt állománygyarapításban, hanem „stock-librarians” (készletező?) könyvtárosok járják a könyvtárakat, és vizsgálja, melyik dokumentumból hány példány van, miből rendeljen többet. A munkatársnak nincs személyes kapcsolata a tájékoztatókkal, akik szintén naponta más-más fiókkönyvtárban végzik munkájukat. Az internetes olvasói kérdések zökkenőmentes kezelésén jelenleg is dolgoznak.

Az említett intézmény látogatottsága drasztikusan visszaesett. Felhasználói vélemények szerint személytelenné vált. Azt megértik, hogy hét könyvtáros valóban nem tud mindenütt jelen lenni. Ám a kerület jómódú. Lakói számára a könyvtár közösségi teret, társaságot jelentett, ahol a könyvtárostól megkérdezhették: „*Ezúttal mit ajánlana?*”. Éppen ezért nem hajlandók üres termekben csellengeni, ahol nem kérhetnek segítséget. „*Nem automatákat akarunk a kölcsönzőpultok helyett.*” A kölcsönzőpult megszüntetése – egyikük szerint – egy raktáruházhhoz hasonlóvá tette az intézményt. A felhasználók tervezik, hogy harcolni fognak a könyvtárért, hiszen az ő adópénzükből működik, és magukénak érzik. Addig is kávézóba járnak, ahol már egyre több helyen állítottak be egy-két könyvespolcot, vendégmázasztalóvá téve a teret.

Megállapítható tehát, hogy az *Integrated Tri-borough Library Service* project során használták ugyan a terminust, de nemcsak a költség csökkent, hanem a szolgáltatás színvonala is. Ezért nem beszélhetünk lean menedzsmentről. A versenyszféra szereplőivel összehasonlítva nehezebb a könyvtárak helyzete. Például, egy áruházlánc menedzsmentje elbocsát két pénztárost és egy eladót, megtakarítva azok bérért. Azonban kiderül, hogy jóval több bevételtől esnek el, mert nincs kitől tanácsot kérni a termékekkel kapcsolatban. A önkiszolgáló pénztár használata sem mindig zökkenőmentes, ezért számos vevő elmarad. Ekkor újra betöltik a megüresedett állásokat, hogy a cég visszahódítsa a vásárlókat a kiskereskedőktől, ahol drágább kissé a termék, de érzik, hogy velük foglalkoznak. Ugyanez a folyamat nem törvényszerű egy könyvtár esetében, mert az elpártolt felhasználó visszahódítása nem üzleti érdeke a fenntartónak. Ha a könyvtár olvasó nélkül marad, az olvasatukban azt jelenti, hogy „nincs is rá szükség”. Ebben a helyzetben alapvető kérdés, hogy mi a fenntartó valódi célja. Más stratégiát kell kidolgozni akkor, ha úgy tartják, hogy a könyvtárra egyáltalán nincs szükség. Más eszközök kellene, ha „csupán” az intézmény épületét szeretnék megszerezni. Lehetséges út az is, hogy olyan szolgáltatást vállalnak fel, amely eddig nem tartozott a profiljukba, viszont a fenntartó számára értékes. A Kensington Central Library számára például ilyen kiugrási pont az irattári teendők ellátása.

„Lean menedzsment? Tessék?”: Biblioteca Civica di Riva del Garda

Az olaszországi Dél-Tirolban fekvő Riva del Garda könyvtára, a Biblioteca Civica igazgató asszonya szabadkozott ugyan, hogy karcsú menedzsment témában nincs miről nyilatkozni, de a könyvtárban folyó munkáról szívesen beszél. A 16 000 lakosú városnak szolgáltatnak négy többszakos könyvtárossal és három kiegészítővel. Utóbbiakat a város múzeuma és városháza közösen alkalmazza. Természetesen megvannak a kijelölt munkakörök, de az intézmény mérete lehetővé teszi, hogy a munkatársak minden munkafolyamatban otthonosak legyenek. Hatékonyaságuknak, képzettségüknek köszönhetően nem csupán klasszikus nyilvános könyvtári feladatokat látnak el. A városháza, az iskolák és a múzeum is rendszeresen számít munkájukra. Bár „lean menedzsmentről” nem esett szó, könyvtár működése gyakorlatilag megfelel a „karcsú szervezet, kevesebb erőforrás, jobb teljesítmény” kitételeknek.

Karcsúsodjunk, de meddig?

Napjainkban mindenhol a karcsúság követendő. Kifutókon és cégeknél egyaránt. Ez nem volt mindig így. Gömbölyűbbek voltak a modellek. A középmenedzsment sem tette lomhábbá a szervezetet a tömegtermelés korában, mert pontosan megvolt a helyük: nagyszámú képzetlen alkalmazott munkáját kellett koordinálni. Ne felejtjük el azt sem, a japán csoda előzménye egy vesztes háború, szétzilált ipar és a munkaerőhiány volt. Ezek a tényezők is közrejátszottak abban, hogy a lean menedzsment kialakult. Ha egy projekt során csupán a költségcsökkentés, valamint az elbocsátás, leépítés valósul meg, azt nevezzük nevén. Plasztikai sebészeti hasonlattal élve ebben az esetben nem a zsírtól szabadulunk meg, hanem már az izomba vágunk. Ez a forprofit és nonprofit szektor szervezeteire egyaránt vonatkozik. Azt is figyelembe kell venni, hogy ami a termelőüzemben vagy ruhaüzletben alkalmazható, az egy könyvtárban csak nagy körültekintéssel vagy egyáltalán nem. A szolgáltatásra fordított időt például lehet mérni a kölcsönzőpultnál. Feltéve, ha a felhasználónak nincs késedelme, nem speciális dokumentumot kölcsönöz, és lehet sorolni a kivételeket. A tájékoztatás időtartama pedig a lehető legváltozóbb. Ha egy intézmény a karcsúsítás mellett dönt, akkor szem előtt kell tartani, hogy csak addig beszélünk lean menedzsmentről, amíg a költségek csökkentése együtt jár a szolgáltatások színvonalának növekedésével, vagy annak megtartásával. A karcsúsítás során felszabaduló, sokoldalúan képzett és kreatív munkaerő a szolgáltatások fejlesztésének, újak bevezetésének és innovatív megoldásoknak kell, hogy biztosítson szellemi alapot.

JEGYZETEK

- 1 Demeter Krisztina–Jenei István–Losonci Dávid: A Lean menedzsment és a versenyképesség kapcsolata. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, Versenyképesség Kutató Központ, 2011. 118 p.
- 2 Womack, J. P.–Jones, D. T.–Roos, D.: The machine that changed the world. How Japan's secret weapon in the global auto wars will revolutionize western industry. New York, NY, Free Press, 2007. 339 p.
- 3 J. Huber and Associates [elektronikus dokumentum] (letöltve 2013. 10. 14.)
URL: <http://www.jhaconsults.com/index.html>
- 4 Integrated Tri-borough Library Service: Tri-Borough Service Plans and Proposals: cabinet meeting 22 June 2011 [elektronikus dokumentum] (letöltve: 2013. 10. 14.)
URL: http://www.westminster.gov.uk/workspace/assets/publications/tri-borough-proposals-report_aw3-1297241297.pdf

Juhász Éva

Információs kompetenciák vizsgálata könyvtáros és tanítóképzős egyetemi és főiskolai hallgatók körében

Alapvetés

Az utóbbi években világszerte nagy hangsúlyt kap az információs készségek vizsgálata több területen, így a felsőoktatásban is. Ennek legfőbb oka, hogy az információs társadalom új kihívások elé állította az emberiséget, hiszen a hatalmas mennyiségű információ megfelelő kezelése nem mindenkinek eredendően a sajátja. Márpedig napjainkban nélkülözhetetlen a tanulásban, kutatásban, mindennapi tevékenységeinkben egyaránt.

Az Európai Unió oktatáspolitikája a felsőoktatásban nyolc hallgatói kulcskompetenciát (student competencies) határozott meg: anyanyelvi kommunikáció; idegen nyelvi kommunikáció; matematikai kompetencia, valamint alapvető természettudományos és műszaki kompetenciák; digitális kompetencia; a tanulás elsajátítása; szociális és állampolgári kompetenciák; vállalkozói készség; kulturális kompetencia.*

Kutatásunk a digitális kompetencia kérdéskörét vizsgálja a hazai felsőoktatás vonatkozásában. A célkitűzésünk, amelynek nyomán az első kutatási tanulmány megszületett, az volt, hogy felsőoktatási intézményekben tanuló hallgatók információs és kommunikációs technológiák alkalmazásához kapcsolódó fontos kompetenciáit felmérje, kompetenciaprofiljukat meghatározza, továbbá fejlesztési szükségleteket azonosítson a későbbi projektelemek hatékony megvalósítása érdekében.

A kutatáshoz kidolgozott eszköz hosszútávon, ismétlődő kutatást tesz lehetővé, amely lehetőséget biztosít az adatok összehasonlítására, valamint – általános jellege miatt – a kutatásban résztvevő intézmények, szakok körének bővítésére, változtatására is. Magyar és nemzetközi viszonylatban egyaránt fontos a felsőoktatásban részt vevő hallgatók információs készségeinek növelése, ennek folyamányaként növelhető a végzős hallgatók elhelyezkedésének aránya.

Megfogalmaztunk néhány információkeresési, információfeldolgozási kompetenciát, amelyek a felsőoktatásban a hallgatók számára kiemelt jelentőséggel bírnak. Ennek értelmében fontos, hogy képesek legyenek:

- a dokumentumok különböző fajtáinak felismerésére, a bennük foglalt információk megtalálására és azok felhasználására;
- a korszerű információkeresési technikák gyakorlatához kapcsolódó értelmezési–elemzési–létrehozási–közzétételi stratégiáknak, módszereknek és eljárásoknak a tanulási folyamatokban való működtetésére;

* http://ec.europa.eu/education/llp/doc/call11/prior_hu.pdf [Letöltés ideje: 2013.10.10.]

- a tudomány korszerű eredményeinek gyakorlatba való átültetésére, a tanítás–tanulás folyamataiban való felhasználására megfelelő dokumentumokkal alátámasztva;
- szövegértési–szövegalkotási–érvelési kompetenciáinak differenciált fejlesztésére különböző műfajokban és kommunikációs helyzetekben;
- az önálló ismeretszerzéshez, a permanens tanuláshoz kapcsolódó kulturális, szociális és személyes kompetenciák fejlesztésére, a folyamat során fellépő tanulási nehézségek felismerésére és megoldására;
- az információs források kritikus használatára, a szerzői jogok tiszteletben tartására;
- a tanulási folyamat szervezésére, irányítására: változatos tanítási–tanulási formák kialakítására, a tudásforrások célszerű kiválasztására;
- az új információs-kommunikációs technológiák alkalmazására.**

A tanulási folyamat része az információ észlelése, értékelése, feldolgozása és a meglévő ismeretekbe való beépítése. A hallgatói sikerességhez az információs készségeken túl a tanulás hatékonysága is hozzájárul, ezért fontos a két terület összefüggéseinek vizsgálata.

A vizsgálat

A vizsgálat célja

Vizsgálatunk elsődleges célja az általunk kifejlesztett információs készségekre vonatkozó kérdőív kipróbálása (ilyen értelemben pilot study), a hallgatók információs készségeinek feltérképezése, az információs készségek és a tanulási stílus összefüggésének vizsgálata. Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a könyvtár szakos hallgatók információs készségei jobbak-e képzésükből adódóan, mint más képzésben tanulóké.

Vizsgálati személyek

A vizsgálatban összesen 63 egyetemi és főiskolás hallgató vett részt: 29 hallgató az ELTE Könyvtártudományi tanszékéről, 34 hallgató a Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Karának (KF–TFK) óvópedagógus és tanító szakáról. A mintában 7 férfi szerepel (6 fő az ELTE, 1 fő a KF–TFK hallgatója), így a nemek közötti összehasonlítást kénytelenek voltunk mellőzni. Az életkort tekintve nagy volt a különbség a két almintá között, az ELTE diákjainak átlagéletkora 23,6, míg a tanítóképzős hallgatóké 21 év volt. A tanulmányi átlagok tekintetében nem volt jelentős különbség, ELTE: 4,44, KF–TFK: 4,36.

Mérőeszközök

Az információs kompetenciák mérésére kérdőívet állítottunk össze, ez az *Információs készségek kérdőív*, amely összesen 31 itemből áll. A skála reabilitását ellenőriztük, Cronbach a: 0,875 értékkel a kérdőív megbízhatónak mondható. Az *Infor-*

** http://modserver.babits.pte.hu/wp-content/pdf/szakmodszertan/varga_andrasne.pdf [Letöltés ideje: 2013.10.10.]

mációs készségek kérdőív négy dimenzióban mér: információkeresési, információértelmezési, információfeldolgozási és az információ kommunikálása dimenzióban. A dimenziók kialakításánál figyelembe vettük azt a kognitív folyamatot, amely az információ megkeresésétől az információ beépítéséig tart, figyelembe véve a nemzetközi szakirodalom eredményeit (Pinto, 2010, Heinström, 2002). A skála önértékelős, a vizsgálati személyeknek ötfokozatú Likert típusú skálán kell megítélni, hogy az ítemekben megfogalmazott állításokat mennyire tartja magukra jellemzőnek.

A tanulási stílust a *Kolb-féle tanulási stílus kérdőívvel* vizsgáltuk. A Kolb által kifejlesztett mérőeszköz az egyik leggyakrabban használt kérdőív a tanulási stílus mérésére. Kolb a tanulást ciklikus folyamatként értelmezte, amelyben a tapasztalatszerzés, megfigyelés, gondolkodás és alkalmazás szakasza ismétlődik. Az első fázis a tapasztalatszerzés, majd a megfigyelés, elemzés következik. A harmadik a gondolkodás, a logikai következtetések fázisa, végül a negyedik, a tanultak új környezetben való kipróbálása következik. A folyamat itt újra indul egy magasabb szinten az eredmények áttekintésével (Tóth, Béky, 2009). A kérdőív a tanulást két dimenzióban méri, az információ felvételének és feldolgozásának dimenziójában. Az információ felvétele dimenzió két végpontja a konkrét, tevékenységen alapuló, illetve az absztrakt, elméletalkotó információfelvétel. Az információfeldolgozási dimenzió két szélső pontja: aktív, kísérletező és a reflektív, megfigyelő stílus.

Kolb négy tanulási stílust különít el (Tóth, Béky 2009, Nahalka [szerk.] 2006);

- alkalmazkodó, cselekvésorientált,
- divergens, érzékelésorientált,
- asszimiláló, gondolkodáscentrikus,
- konvergens, tervezéscentrikus.

Az *alkalmazkodó* jellegű tudás: nyitott, könnyen bővíthető, jellemzője a cselekvés, a próbálkozásokon, kísérletezgetéseken keresztül bővülő tudás. A *divergens* jellegű tudás nem egyetlen jó választ ad a kérdésekre, hanem különböző válaszokat, megoldásokat hoz fel az adott problémára, jellemzője a tapasztalatokra építés, az ötletgazdag, rugalmas, induktív gondolkodás. A *konvergens* jellegű tudás a problémamegoldás lépéseire, folyamatára fókuszál, deduktív, gyakorlati alapokon nyugvó gondolkodás jellemzi. Az *asszimiláló* jellegű tudás kidolgozott gondolkodási rendszerrel, koncepcióval rendelkezik, elvont elméleti modelleket állít fel, és ebbe az elméleti rendszerbe építi be, az elméleti keretével hasonlítja össze az új információkat.

Eredmények

Az Információs készségek kérdőív eredményei

INFORMÁCIÓS KÉSZSÉGEK

A kérdőív kategóriáinak átlagát tekintve látható, hogy a hallgatók inkább pozitívan ítélik meg az információs készségeiket. Legjobbnak az információ kommunikálását tartják, de legkedvezőtlenebbnek ítélt információfeldolgozási kategória is a pozitív irányba mutat.

**Az Információs készségek kérdőív dimenzióinak
átlagai**

	Átlag	Szórás
Információkeresés	4,38	0,47
Információértékelés	3,70	0,48
Információfeldolgozás	3,80	0,51
Információ kommunikálása	3,63	0,50

Ha részleteiben nézzük az információfeldolgozás kategóriáját, elmondható, hogy a minta információkeresését leginkább a kitartás (m [m = mean/átlag]: 4,16, sd [sd = standard deviation/szórás]: 0,86) és a keresési feltételeken való változtatósi képesség (m: 4,14, sd: 0,85) jellemzi. Inkább hatékonyan mondják a hallgatók a keresési módszerüket (m: 3,9, sd: 0,66), azonban az adatbázisok ismerete kevésbé jellemző (m: 2,63, sd: 0,98). Azt is megvizsgáltuk, milyen keresési feltételeket alkalmaznak a hallgatók leginkább. Leggyakrabban a kulcsszavas (m: 4,4, sd: 0,69) és a cím alapján történő (m: 4,43, sd: 0,759) keresést alkalmazzák. Legritkábban a dátum és a kiadó szerint (m: 2,56, sd: 1,0, illetve m: 2,49, sd: 1,1) keresnek.

Az információértékelési kategória esetében a hallgatók az információk fontosságának megítélésében tartják magukat (m: 4,37, sd: 0,72), illetve jól meg tudják ítélni, hogy egy információ érvényes és megbízható-e (m: 4,14, sd: 0,71). Legkevésbé a szakszövegek kritikus olvasásával (m: 3,38, sd: 0,92) és az idegen nyelvű szakszöveg fontos információinak kiszűrésével (m: 3,11, sd: 1,0) elégedettek. Azt is megkérdeztük a kérdőívben, milyen tényezők alapján ítélik meg az információ fontosságát. A rangsorolás alapján a tudományosság és az információforrás (m: 2,89, sd: 1,6 és m: 2,9, sd: 1,7) számít, legkevésbé a dátum és a nyelv (m: 4,08 sd: 1,52 és m: 4,95, sd: 1,49).

Az információfeldolgozási dimenzió változatosabb képet mutat. Vannak itemek, amelyek magas értékelést kaptak, például az információ felhasználása (m: 4,46, sd: 0,69) és beillesztése (m: 4,22, sd: 0,65) a hallgató munkájába. Azonban a számítógépes programok letöltése és használata gondot okoz a hallgatóknak (m: 2,56 sd: 1,2), bár itt a legnagyobb a szórás, vagyis ennél az állításnál mutatkoztak a legnagyobb különbségek a hallgatók között.

Az információ kommunikálása, disszeminációja fontos része a hallgatók tanulmányainak, a kategória itemjeinek megítélése azt mutatja, hogy ezen a területen vannak hiányok. A hallgatók legkevésbé az idegen nyelven való kifejezéssel (m: 2,94, sd: 1), az előadói készségeikkel (m: 3,19, sd: 1,1) elégedettek. A legjobbnak (m: 4,27, sd: 0,72) a lényegkiemelésüket ítélték meg.

Az ELTE könyvtár szakos hallgatóit és a KF-TFK hallgatóit független mintás T-próbával hasonlítottuk össze. Erősen szignifikáns különbséget találtunk az információértékelési dimenzióban ($p < 0,00$), de szignifikáns volt a különbség az információfeldolgozási ($p < 0,017$), információkeresési ($p < 0,021$) dimenzióban is, vagyis az ELTE hallgatói ezekben a dimenziókban szignifikánsan kedvezőbben ítélték meg magukat. Az információkommunikálási készségeik megítélésében nem volt szignifikáns különbség.

INFORMÁCIÓKERESÉS JELLEGZETESSÉGEI

A kérdőívben kitértünk annak a felmérésére is, hogy mi alapján keresnek a hallgatók információkat. Az eredmények azt tükrözik, hogy a kulcsszavas keresés a legjellemzőbb a mintában, ezt a cím alapján történő keresés követi. A dátumot és a kiadót veszik legkevésbé figyelembe a kereséskor, és a nyelv alapján történő keresés esetében mutatkozott a legnagyobb eltérés a hallgatóik között.

2. táblázat

Az információkeresés feltételeinek átlagai, szórásai

Keresési feltétel	Átlag	Szórás
Kulcsszó	4,44	0,69
Cím	4,43	0,76
Szerző	4,33	0,74
Nyelv	2,89	1,32
Folyóirat	2,83	1,14
Dátum	2,56	1,05
Kiadó	2,49	1,10

A két alminta (ELTE és KF–TFK) összehasonlítása nem mutatott szignifikáns különbséget a keresési szokásokban, vagyis a könyvtár szakosok és a tanítóképzősök hasonlóan, elsősorban kulcsszó, cím és szerző alapján keresnek.

AZ INFORMÁCIÓ ÉRTÉKELÉSÉNEK JELLEGZETESSÉGEI

A kérdőív arra is rákérdezett, mi alapján ítéli meg a hallgató egy adott információ relevánságát, fontosságát. A hallgatóknak rangsorolni kellett a megadott lehetőségeket. A hallgatók leginkább az alapján ítélik meg az információt, mennyire tűnik tudományosnak. Ezt követi az információforrás típusa, illetve a szerző. Az információ nyelvezete, dátuma és nyelve kevésbé számít a fontosság megítélésékor. Az eredmények szórása azt mutatja, hogy viszonylag nagyok az egyéni különbségek.

3. táblázat

Az információértékelés szempontjainak rangsorátlagai és szórásai

Értékelés alapja	Rangátlag	Szórás
Tudományosság	2,89	1,73
Információforrás típusa	2,90	1,60
Szerző	3,08	1,62
Nyelvezet	3,46	1,52
Dátum	4,08	1,52
Nyelv	4,95	1,49

A két alminta összehasonlításakor több szignifikáns különbséget is találtunk. Független mintás T-próba alapján a tudományosság ($p < 0,005$), dátum ($p < 0,017$), információforrás típusa ($p < 0,03$) és a nyelvezet ($p < 0,04$) esetében volt jelentős

eltérés a könyvtár szakosok és a tanítóképzősök között, vagyis az előbb felsorolt kategóriákat a könyvtár szakos hallgatók nagyobb súllyal veszik figyelembe az információ értékelésekor.

AZ INFORMÁCIÓFORRÁSOK MEGÍTÉLÉSE

Vizsgálatunkban kitértünk arra is, hogy a hallgatók melyik információforrás-típust részesítik előnyben. A megadott lehetőségek rangsorolása mellett lehetőség volt más típusú források feltüntetésére. Az eredmények tükrében azt mondhatjuk, hogy a hallgatók leginkább a könyveket használják (offline és online), míg legkevésbé a wikipédiát, online gyűjteményeket. A nagy szórások itt is a nagy egyéni különbségekre utalnak.

4. táblázat

Az információforrás-típusok használati gyakoriságának rangsorátlagai és szórásai

Információforrás típusa	Rangátlag	Szórás
Online könyv	2,63	1,20
Offline könyv	2,73	1,41
Online folyóirat	2,84	1,38
Offline folyóirat	3,27	1,24
Wiki, egyéb online forrás	3,52	1,62

A könyvtár szakosok és a tanítóképzősök összehasonlítása az online könyv és az offline folyóirat kategóriájában mutatott szignifikáns különbséget ($p < 0,000$, illetve $p < 0,003$), vagyis a könyvtár szakos hallgatók gyakrabban használják az interneten elérhető könyveket és a hagyományos, papíralapú folyóiratokat.

A Kolb-féle tanulási stílus kérdőív eredményei

A kérdőív dimenzióinak átlagai értelmezésében fontos, hogy az adott kategóriában maximum 24, minimum 6 pontot lehet elérni. Így 6–14 alacsony, 15–17 közepes, 18–24 magas a pontszám (Tóth, Béky, 2009). A kérdőívek kiértékelése során megnéztük a különböző tanulási szakaszokhoz tartozó értékeket (konkrét tapasztalatok szerzése – KT, elmélkedő megfigyelés, megértés – EM, absztrakt fogalmak létrehozása – EF, aktív kísérletezés, alkalmazás új szituációban – AK). Ha a KT pontszámok magasak, akkor az alkalmazkodó tanulási stílus, ha az EF pontszámok, akkor a divergens, ha az AK, akkor a konvergens, és ha az EM pontszámok magasak, akkor az asszimiláló tanulási stílus a jellemző. Ennek alapján a vizsgált mintára az alkalmazkodó stílus a jellemző leginkább, bár ebben a dimenzióban is közepes az átlagérték. Legkevésbé az asszimiláló tanulási stílus a jellemző; a divergens és a konvergens stílus az alacsony és közepesen jellemző határán van.

A kérdőív lehetőséget ad a kétféle információ-típus (konkrét vs. absztrakt) észlelése szempontjából meghatározó EF–KT pontszám, illetve a kétféle információfeldolgozási módhoz (aktív vs. reflektív, megfigyelő) tartozó AK–EM értékek kiszámítására. Az eredmények alapján a mintára az absztrakt, fogalomalkotó gondolkodás (3,61), illetve a megfigyelés, megértés alapján történő tanulás jellemző.

A két almintá összehasonlításakor egy esetben találtunk szignifikáns különbséget: az ELTE hallgatóira inkább jellemző az asszimiláló tanulási stílus, mint a kecskeméti tanítóképzősökre ($p < 0,03$).

5. táblázat

A Kolb-féle tanulási stílus kérdőív dimenzióinak átlagai és szórásai

Tanulási stílus	KT	EF	AK	EM
Átlag	17,95	14,6	14,7	11,1
Szórás	1,9	2,5	2,2	2,3

Az információkeresési készségek és a tanulási stílus összefüggései

A két terület összefüggéseinek vizsgálatát a Kolb-féle kérdőív elméleti alapjai indokolják, mivel mind az információ típusát, mind az információ feldolgozásának folyamatát figyelembe veszi a tanulási stílusok meghatározásakor. Az eredmények szerint a konkrét, tapasztaláson alapuló (alkalmazkodó stílusú) tanulás negatívan korrelál ($p < 0,01$) az információértékeléssel és az információfeldolgozással ($p < 0,05$). Az EF–KT pontkülönbség, amely a fogalomalkotó gondolkodásra utal, szintén az információértékelési dimenzióval korrelál ($p < 0,01$).

Az információs készségek és a tanulmányi átlag összefüggései

Elemzésünkben megnéztük, hogy a tanulmányi átlag áll-e valamilyen kapcsolatban az információkeresési készségekkel. Azt találtuk, hogy a tanulmányi átlag erős korrelációt mutat az információfeldolgozással ($p < 0,001$, $r = 0,497$), míg az információértékeléssel gyengébb, de szignifikáns ($p < 0,001$, $r = 0,327$) kapcsolatot mutatott.

Az információkeresés jellegzetességei is mutattak összefüggést a tanulmányi átlaggal. A korrelációs elemzés cím alapján és a folyóirat alapján történő keresés szignifikáns ($p < 0,001$, $r = 0,431$, illetve $r = 0,377$), és a szerző szerinti tendenciaszerű ($p < 0,005$, $r = 0,303$) kapcsolatot mutat.

Összegzés

A felmérésünkben a hallgatók számára két fontos területet vizsgáltunk. Az információs készségek ma már nélkülözhetetlenek a sikeres hallgatói pályafutásban, illetve a megfelelő tanulási stílusnak is meghatározója az, hogyan kezeli az információkat a hallgató.

Az eredmények tükrében elmondható, hogy várakozásunknak megfelelően a könyvtár szakos hallgatók információs készségei jobbak, mint az óvópedagógus és tanító szakos hallgatóké. Ennek oka valószínűleg a két képzés, illetve a hallgatók irányultságának különbségeiben keresendő. Mindazonáltal érdekes, hogy a hallgatók nem ismerik (így nem is használják) eléggé a számukra is elérhető adatbázisokat (például az EISZ-en keresztül elérhetőeket), továbbá gondjaik vannak az idegen nyelvű szakszövegek értelmezésével, anyanyelvű és idegen nyelvű előadásokkal. A tanulmányi átlag összefüggései az információs készségekkel, a keresés és

értékelés jellegzetességeivel azt tükrözi, hogy a jobb tanulmányi teljesítményt nyújtó (és valószínűleg hatékonyabb kognitív stratégiákat alkalmazó) hallgatók tudatosabbak a keresésben, jobbak az értékelésben és a feldolgozásban. Az információfeldolgozás és a tanulmányi átlag közötti erős kapcsolat valószínűleg a mindkettő háttérében meghúzódó kognitív képességeknek és stratégiáknak köszönhető.

A tanulási stílusok esetében is a várt különbséget kaptuk: a kecskeméti hallgatókra kevésbé jellemző a megfigyelésen alapuló, gondolkodási rendszereket létrehozó stílus. Ennek oka valószínűleg a képzés gyakorlatorientáltabb jellegében keresendő. Mivel a tanulmányi eredmények között nem volt érdemleges különbség a két intézmény hallgatói esetében, így a tanulás eredményességét, hatékonyságát a vizsgálati keretben nem vehetjük be az értelmezésbe.

Az *Információs készségek kérdőív* további kutatásokat tesz lehetővé, érdemes lenne a különböző szakok információs profilját megrajzolni, így megalapozva az esetleges fejlesztést.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Heinström, Jannica (2002): *Fast surfers, Broad scanners and Deep drivers*. Abo Akademi University Press
- Nahalka István (szerk.) (2006): *A hatékony tanulás*. Letöltve: <http://mek.oszk.hu/05400/05446/05446.pdf>
- Pinto, Maria (2010): *Design of the IL-HUMASS survey on information literacy in higher education: A self-assessment approach*. = *Journal of Information Science* 2010 36: 86.
- Senkei-Kis Zoltán–Koltói Lilla: *Az információs készségek és a tanulási stílus jellemzőinek vizsgálata egyetemi és főiskolás hallgatók körében*: In: Ferencz Árpád–Borsné Pető Judit–Lipócziné Csabai Sarolta–Kovács Lóránt (szerk.) *AGTEDU 2012 A magyar Tudomány Ünnepe* alkalmából rendezett 13. Tudományos Konferencia. Kecskemét, 2012. november 13.
- Tóth Péter–Béky Gyuláné (2009): *A tanulás eredményességét befolyásoló tényezők vizsgálata középiskolás tanulók körében*. = *Szakképzési Szemle* 2009/2. szám, 130–149. p.

Senkei-Kis Zoltán–Koltói Lilla

Barcelona, te csodás!

BOBCATSSS 2014

Bevezetés

2014. január 29. és 30. között Barcelonában ismét megrendezésre került a BOBCATSSS nemzetközi könyvtár- és információtudományi konferencia. Im már 22. éve van lehetősége a világ bármely tájáról a tudományterület kutatóinak, oktatóinak és hallgatóinak bemutatni a szakma képviselői számára a legfrissebb kutatási témáikat. A BOBCATSSS-konferenciák szervezése során a felsorolt három közösség közül mindig a hallgatókon van a hangsúly: ez olyan esemény, amely során lehetőségük van belekóstolni a tudományos tevékenységek világába, és megmutatni magukat és a szaktudásukat nemzetközi keretek között.

A hagyományokhoz híven idén is két ország egyetemének hallgatói szervezték a tudományos szimpóziumot: a spanyol University of Barcelona és a svéd University of Borås együttműködéséből született az esemény. Az idei év kulcsszava a *fenntarthatóság* volt, amely az egész konferenciát végigkísérte elméletben és gyakorlatban egyaránt: megmutatkozott a témákban és a szervezésben is.

Előadások, poszterek

A fenntarthatóság egyre fontosabb részévé válik az életünknek. A XXI. század társadalmának pazarló és környezetszennyező életmódja szükségessé teszi, hogy minél többen megismerkedjenek és rendszeresen, tudatosan éljenek a fenntarthatóság eszközeivel. Így lett az idei BOBCATSSS konferencia fő témája: a *Library (r)evolution: Promoting sustainable information practices* [Könyvtár (r)evolúció: A fenntartható információs gyakorlat támogatása]. Az eseményen idén is szép számmal képviseltették magukat a magyar könyvtárosok, valamennyien nagyon aktuális témákat, poszterek és előadások formájában bemutatva.

Csorba-Simon Eszter a Pécsi Tudományegyetem informatikus könyvtáros mesterképzéses hallgatója egy nagyon izgalmas, sokak érdeklődését felkeltő témát boncolgatott. *Bibliotherapy with prisoners?* (Biblioterápia börtönviseltekkel?) címmel prezentálta kutatásainak eredményét, amellyel a tavalyi év során második helyezett lett az Országos Tudományos Diákköri Konferencián.

A bűnözés és a börtön problémája egyre kurrensebb kérdéssé válik, ennek következményeként számos tudományág és szakterület kezdett foglalkozni a témával, ezzel segítséget nyújtva a bűnözés megelőzésében és felszámolásában. Az előadás alapját az a szakmai tapasztalat képezte, amelyet leendő könyvtárosként saját tervezésű és vezetésű biblioterápiás foglalkozásai keretében, a pécsi Fiatal-

korúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében fogvatartottakkal folytatott foglalkozássorozat során szerzett.

A biblioterápia célja sokféle lehet, általánosságban ezek a célok a mentális problémák gyógyítása, a személyiségfejlesztés, az önismeret, szociális képességek, empátia, tolerancia fejlesztése, a közösségépítés, esetleg rekreáció témakörein belül mozognak. Az alapelgondolás a biblioterápia működési elvéről az, hogy egy olvasmány segítséget nyújthat abban, hogy külső szemszögből láthassa az olvasó a problémáit, példát vagy épp ellenpéldát ismerjen meg bizonyos élethelyzetekre, következmények nélkül gondolhasson át megoldásokat.

A prezentációban az előadó kiemelte a speciális környezetben végzett munka nehezítő, illetve hátráltató tényezőit, mint például a funkcionális analfabétizmus, valamint a kulturális különbségek és a nemek közötti feszültségek problematikája.

Németh Márton a DILL (International Master in Digital Library Learning) program keretében végezte tanulmányait, jelenleg pedig a Monguz Kft. munkatársaként dolgozik. Előadásának témája szorosan kapcsolódik korábbi külföldi, szakmai és személyes tapasztalataihoz, amelynek címe *Digital library education on Master level in Borås, Copenhagen and Oslo Qualitative case study* (A mester szintű digitális könyvtári oktatás kvalitatív vizsgálata Boråsban, Koppenhágában és Oslóban). Kutatásának fő kérdései a következők voltak: Hogyan tudja a gyakorlatban alkalmazni a digitális könyvtári oktatást a három skandináv egyetem az MA programjában? Melyik tantervi formában jelennek meg ennek a digitális oktatási tárgyak, témák a jelenlegi programban?

Szalacsi Alexandra és Tóth Máté előadása *The university library website as a virtual study environment* (Az Egyetemi Könyvtár weboldala mint virtuális környezet) címmel hangzott el. Kutatásuk egy interdiszciplináris területen a könyvtártudomány és pedagógia tudomány határán helyezkedik el. Az elmúlt években az egyetemi könyvtárak vonatkozásában két meghatározó trend jelent meg, a kutatásukban ezeknek igyekeztek a nyomába eredni. A két trend közül az egyik, hogy a könyvtárak egyre több szolgáltatást igyekeznek online is elérhetővé tenni, hogy a diákok az intézménybe való belépés nélkül is élhessenek a szolgáltatásokkal. Másik, hogy az egyetemi könyvtárak egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a csoportos tanulás igényeinek kielégítésére. Korábbi kutatások bizonyították, hogy a hallgatók hajlanak arra, hogy a könyvtár mint találkozóhelyet használják fizikailag. De vajon elmondható ugyanez a virtuális térben?

A kutatásuk célja e két trend mentén a virtuális tanulóhelyek lehetőségeinek vizsgálata volt. Egyrészt kíváncsiak voltak, hogy a jelenleg felsőoktatásban tanulók általában milyen attitűdökkel rendelkeznek a csoportmunkával és a virtuális találkozóhelyekkel kapcsolatban? A csoportos tanulás mindig is jelen volt a felsőoktatás gyakorlatában. A diákok szerettek együtt tanulni, ugyanakkor az utóbbi időkben az oktatók is egyre inkább elvárják a csoportos feladatmegoldást, a közös munkára való illetően ráhangolódást. Kérdésük volt, hogy a virtuális tereket mennyire vonják be a tanulásba. Ugyanúgy tekintenek-e ezekre mint a fizikai terekre vagy regisztrálhatók funkcionális különbségek a fizikai és a virtuális tanulási terek között? A feltételezésük, hogy igen, hiszen óriási különbség van az online és a valós együttlét között.

Giczi András Béla a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központjának munkatársa *Introducing of the SCOAP3 programme* (A SCOAP3 program bemutatása) címmel tartott előadást. A Sponsoring Consortium for Open Access Publishing in Particle Physics (Támogatói konzorcium a részecskefizika szabad hozzáférésű publikációjához) program azért jött létre, hogy új módot kínáljon a tudományterület kutatási eredményeinek publikálásának támogatására a különböző magfolyóiratokban. A CERN, az Európai Nukleáris Kutatási Szervezet fogta össze a különböző kutatási intézményeket és a könyvtárakat az ügy érdekében, ezen keresztül tizenegy kiadó tíz folyóirata vált eddig elérhetővé nyílt hozzáféréssel. Jelenleg 17 nemzet képviselői veszek részt a kezdeményezésben, valamint további nyolc ország áll csatlakozás alatt, közöttük Magyarország is.

Jávorka Brigitta a Pécsi Tudományegyetem informatikus könyvtáros mesterképzéses hallgatója azokat az online közösségeket vizsgálta, amelyek az elektronikus könyvek témája köré csoportosulnak. Előadását *Online community of reads = e-reading* (Olvasók online közössége = e-olvasás?) címmel tartotta, ehhez az eredményeit pedig egy 907 fős kérdőíves kutatás során szerezte. A kitöltők nagy része olvas elektronikus könyveket, ám csak kis részük hajlandó fizetni is érte. Ennek a jelenségnek a kialakulásának sok oka van. A legnagyobb talán az, hogy az olvasóközönség igénye az elektronikus könyvek elérhetősége iránt sokkal korábban megjelent, mint a könyvkiadók vagy a könyvtárosok képesek lettek volna biztosítani. Így számos könyv kalózkidítása vált elérhetővé: ezen a nem hivatalos fordításokat és papír alapú könyvek szkennelt verzióit egyaránt értünk.

Bár jelenleg Magyarországon fellendülőben van az elektronikus könyvek piaca, és a könyvtárosok között is folyamatos párbeszéd zajlik e dokumentumok kölcsönöztetési lehetőségeivel kapcsolatban, mégis komoly veszélyeket rejt, hogy az olvasók nagy része inkább valamilyen online forrásból szerzi be ingyen a dokumentumot.

A közösségek is ennek megfelelően alakulnak, illetve nem alakulnak. Hiszen ez a tevékenység sok esetben illegálisnak tekinthető, így az olvasók inkább olyan platformokat választanak, ahol nem kell beszédbe elegyedni másokkal, a kommunikáció kimerül a kérés és megköszönés szintjén, valamint az esetleges hibajelzésekben. Ugyanakkor természetesen jelen van ez a téma a különböző közösségi oldalakon is. A *Moly.hu* magyar könyves közösségi oldalon például a szerkesztők nem régebbe tiltották be az illegális elektronikus könyvekről készült polcokat és a könyvek azokon keresztül való cseréjét. Itt van online közösség, ám ennek mozgató rugója és a párbeszéd alapja maga az olvasás; nincs igazi különbség papír alapon és elektronikusan olvasott dokumentumok között.

A könyvkiadók és a könyvtárak nehéz helyzetben vannak tehát, és nagyon sok munkájukba kerül majd, mire ki tudnak építeni egy olyan közeget, amelyben a felhasználó első blikkre nem az illegális tartalmak felé nyúl majd.

Az idei évben 27 poszter került a közönség elé, amelyeket a készítőknél először két-három percbe kellett bemutatnia, majd a kiállított paravánok mellett az érdeklődőknek lehetősége volt további eszmecsere, vitára, javaslatételre. A magyar csapat két poszterrel is érkezett. Csorba-Simon Eszter, Jávorka Brigitta, Kovács Ramóna és Szalacsi Alexandra a magyar fejlesztésű *Prezi.com* weboldallal készí-

tett plakátot *Ideas matter – Don't hesitate to create a new type of presentation* (Az ötletek számítanak – Ne habozzon létrehozni egy új típusú prezentációt) címmel.

A Prezi a Kitchen Budapest, illetve a Magyar Telekom támogatásával jött létre 2008-ban azzal a céllal, hogy kiváltsa a lineáris, slide-alapú prezentációkészítést, azóta pedig hihetetlen utat járt be. Meghívták a Microsoft központjában rendezett Startup konferenciára, több másik induló projekt közé. Az amerikai piacra lépést követően pedig a szoftver más – főleg angolul beszélő – országokban is egyre népszerűbbé vált. Egy 2013-as felmérés* szerint a magyar kis-, közép- és nagyvállalatokban az embereknek egyelőre körülbelül 5 százaléka az, aki csak és kizárólag Prezit használ az előadásaihoz. A többség (68 százalék) PowerPoint-tal ad elő – a maradék 27 százalék pedig váltogat a két lehetőség között.

A Prezi ledönti az összes határt, amelyet korábban ismertünk a különböző szemléltető anyagokkal kapcsolatban. Itt nincsenek diák, nincsen korlátozott felület, amelyen dolgozhatnánk, és korlátlanul zoomolhatunk. A tartalmakat a saját logikánknak és képzeletünknek megfelelő sorrendben és rendszerben jeleníthetjük meg. Szabadon írhatunk szöveget bárhová, rakhatunk bele képeket és videókat, tehetjük a tartalmakat az összetartozásuk jeleként különböző keretek közé, de ez is opcionális. Tulajdonképpen olyan, mintha egy végtelen vásznon szabadon alkotnánk. A tartalmaink rögzítése után pedig létrehozhatunk egy sorrendet, amely alapján a prezentáció vetítése során az elemek között lépegethetünk. De a sorrend mérföldköveit bármilyen tartalmi elemhez köthetjük. Szóval ha azt akarjuk, hogy elsőként egy kétsoros szöveg jelenjen meg, majd egy hatalmas szövegdoboz, aztán egyetlen kép, végül egy video, arra is van lehetőségünk, hiszen tényleg bármit állíthatunk be elemként. Itt nem vagyunk a megszokott méretű diáinkhoz kötve. Egy elem végtelen számú alkalommal szerepelhet a sorrendben, vagyis ha egy tartalomra többször vissza akarok térni, csak be kell ütemeznem, és egy kattintással elérhető. Nem kell visszalépegetni vagy többször szerepeltetni ugyanazt a tartalmat.

Egyszerre előny és hátrány, hogy online programról beszélünk. Így nem kell feltételeznie a gépünkre, egyszerű regisztráció után már kezdetjük is a szerkesztést, a program pedig a számunkra biztosított száz megabájtos tárhelyen rögzíti az elkészített munkánkat. Ezeket pedig bárhol, bármikor elérhetjük, csupán internetkapcsolat szükséges hozzá. Azonban ennek hiánya kellemetlen meglepetéseket okozhat, amikor az előadásunk megkezdése előtt szembesülünk vele. A prezentációk ugyan már le is tölthetőek, de nem mindegyik gép képes lejátszani őket. A PowerPoint ilyen szempontból talán még mindig megbízhatóbb.

Jogos a kérdés tehát, hogy melyik prezentációkészítő alkalmazást praktikusabb használni? A Prezi egyik nagy előnye, hogy megmozgatja az elmét, mert összevetve a PowerPointtal, a készítése sokkal kevésbé lehet gépies, automatikus, de emiatt ugyanakkor sokkal több időbe is kerül egy-egy prezentáció elkészítése. A vizuális tartalmak használatakor egyszerűsíti azok beépítését és lejátszását. A poszter készítői nem kívántak sem egyik, sem másik oldalra állni. A céljuk az volt, hogy bemutassák ezt a maga nemében rendkívül sikeres és innovatív szoftvert, és új lehetőséget mutassanak azok számára, akik nyitottak a fejlesztésekre.

---

* 5%, aki csak prezit használ: www.prezimagyarul.hu/2014/01/12/5-aki-csak-prezit-hasznal/ (2014. 02. 14.)

Horváth Noémi és Margit István, a Pécsi Tudományegyetem informatikus könyvtáros mesterképzéses hallgatóinak közös posztere a *Widening Social Rules in the libraries* (Szélesedő szociális szerepek a könyvtárakban) címet viselte. Ennek a plakátnak a céljai a következők voltak: bemutatni a magyar könyvtárak és azok szolgáltatásainak helyzetét, lehetőségeit a hátrányos helyzetű könyvtárhasználók számára; felhívni a figyelmet az egyes hátrányos helyzetű csoportok (vakok és gyengénlátók, siketek, mozgáskorlátozottak, értelmi fogyatékkal élők) könyvtári ellátásával kapcsolatos problémáira; feltárni azokat a lehetőségeket, amelyek segítségével könnyebbé válhat a könyvtári szolgáltatások igénybevétele e rétegek számára.

A közkönyvtáraknak feladatukból adódóan minden társadalmi réteget ki kell szolgálniuk, ebből adódóan már a kezdetektől fogva feladatuk a társadalmi és kulturális esélyegyenlőség elősegítése. Ez sokszor nem könnyű feladat, hiszen a társadalom – nemcsak ma, hanem évszázadokkal korábban is így volt – többféle rétegből adódik össze. A társadalmi–politikai változásokkal együtt a nehezebb körülmények között élők helyzete is többször változott. A poszter készítői hangsúlyozták, hogy hazánkban hátrányos helyzetűek könyvtári ellátása egy bizonyos szintig már megvalósult, de ez a terület folyamatos fejlesztésre és javításra szorul. Reális esély van a további fejlődésre és sikerekre, de sajnos, ezen törekvések ellenére sem tudjuk soha elérni a teljes esélyegyenlőséget.

Ma Magyarországon sem a közoktatásban, sem a könyvtárosok alapképzésében a fogyatékkal élők és az egyéb okok miatt hátrányos helyzetűek ellátása nem kap elég figyelmet. Nincs külön „könyvtári szociális munkás” képzés; ezen tárgykörök, problémák sok esetben felszínes tárgyalása kisebb részterületekben kimerül. A szakirodalom is meglehetősen hiányos még e témában. Így nem meglepő, hogy a hátrányos helyzetű személyekkel való kommunikáció és helyes bánásmód sok könyvtárosnak komoly nehézséget okoz. Ahhoz, hogy segíteni tudjunk, meg kell ismernünk a hátrányos helyzet forrásait, illetve ezeken belül a különféle csoportok társadalomba való beilleszkedését nehezítő tényezőit. A közkönyvtárak célja tehát az, hogy a hátrányokkal küszködőket a lehető legteljesebb mértékben megismerjék, segítsék, és megadják a lehetőségét annak, hogy minél teljesebb életet élhessenek.

Ezen csoportok igényeit nem lehet minden esetben a hagyományosan bevett könyvtári szolgáltatásokkal kielégíteni. A mindennapi könyvtári gyakorlatban ez rengeteg problémát és kérdést vet fel. Hogyan segítsünk egy látássérült könyvtárhasználónak, aki elektronikusan szeretne elérni egy internetes adatbázist? Milyen lehetőségeket tudunk teremteni azoknak a mozgássérült személyeknek, akik csak korlátozott mértékben képesek közlekedni az adott intézményen belül? Hogyan kommunikáljunk egy siket személlyel anélkül, hogy mi magunk ismernénk a jelnyelvet? Ezeket a kérdéseket szerették volna megvitatni a hallgatók a poszter iránt érdeklődőkkel, bevonva őket egy közös beszélgetésbe oly módon, hogy arra kérték őket, osszák meg velük tapasztalataikat saját országuk közkönyvtári ellátásával kapcsolatban. Ily módon sikerült szert tenni olyan információkra, mint például, hogy a francia közkönyvtárakban igen nagy hangsúlyt fektetnek a vakok és gyengénlátók életét megkönnyítő Braille-írás olvasásának biztosítására, viszont a mozgássérültek helyzete nehezebb, mivel kevés olyan lehetőség van számukra, mint például a könyvtár kerekesszékekkel való megközelítése a lépcsők mellett.

A poszter további jelentősége, hogy megpróbálja felhívni a figyelmet a Máté-effektusra, amelynek lényege, hogy előnyösebb helyzetben lévők képesek kihasználni az intézményrendszerek és egyéb lehetőségek pozitív hatásait, így további előnyökhöz jutnak, szemben a hátrányos helyzetűekkel, akiknek hendikepjei tovább nőnek.

A készítőik úgy gondolják, hogy a plakáttal elérték céljukat, nevezetesen az érdeklődés felkeltését a téma iránt, és értékes információkra tettek szert más országok képviselői részéről a tárgykörrrel kapcsolatban.

Fakultatív programok – Könyvtárlátogatások

A fakultatív programokra a konferencia első és második napján, január 29-én és 30-án került sor. A résztvevők több lehetőség közül választhattak. A programokra szerdán délelőtt, a regisztráció után lehetett feliratkozni. Az érdeklődők több lehetőség közül választhattak. Az első napon hat különféle opció közül lehetett választani, és olyan érdekességek látogatására nyílt alkalom, mint a Katalán Nemzeti Könyvtár, a Tudományos és Művészeti Akadémia Könyvtára, az Orfeo Catalá (Katalán Zenei Palota) Dokumentumtára, a Katalán Építészek Szövetségének Könyvtára, a Barcelonai Egyetem Könyvtára, az Ateneu Barcelonés Könyvtára, a Katalán Nők Intézetének Könyvtára, illetőleg az Agustí Centelles közkönyvtár. A második nap délutánján négy lehetőség állt az érdeklődők rendelkezésére: a Katalán Műszaki Egyetem Könyvtára, az FC Barcelona Dokumentációs Központja, a Katalán Szépművészeti Múzeum Könyvtára, valamint a Sagrada Família Könyvtára.

A magyar delegáció nagy része, így e beszámoló szerzői is, ugyanazokon a programokon vettek részt szerda és csütörtök délután is. Az első napon az Agustí Centelles közkönyvtárat látogattuk meg. A könyvtár 2011. május 9-én nyitotta meg kapuit, tehát nagyon fiatal intézményről beszélhetünk. Az épület modern, fiatalos kialakítású, az egyik legjelentősebb célkitűzés az volt, hogy minél több ifjú vegye igénybe a könyvtár által nyújtott lehetőségeket. A szolgáltatások négy szinten vehetők igénybe. A könyvtárban megtalálható többek között gyermekkönyvtár, audiovizuális részleg, illetve a tudományos-fantasztikus irodalmat átfogó művek szintje is. Az intézmény színtere a különböző kulturális programoknak, mint például az olvasó klubok vagy az író-olvasó találkozók. A gyermekek számára kiváló lehetőséget nyújtanak a mesedélelőttök, a felolvasások, a bábjátékok. A könyvtár fiatalos külseje, információ-kommunikációs szolgáltatásai (internethasználat, oktatás) megfelelnek a XXI. század kihívásainak.

A csütörtöki nap délutánján az FC Barcelona Dokumentációs Központjába látogattunk el, és túlzás nélkül állítható, hogy ez az esemény valamennyiünk számára igazi élmény volt. A dokumentumtárban minden olyan megjelent és megjelenő dokumentumot őriznek és archiválnak, amely a klubbal kapcsolatos, mint például az *El Mundo Deportivo* nevű sportlap összes cikke, amely az FC Barcelonát érinti 1899, vagyis a klub megalakulása óta. Az intézmény történésze kutatja, gyűjti és sajtó alá rendezi a klub történetével és jelenével kapcsolatos híreket. A dokumentumtárat elsősorban újságírók, riporterek használják, de a dokumentumok bárki számára hozzáférhetőek, előzetes időpont-egyeztetést követően. A dokumentációs

központ megtekintése után lehetőségünk nyílt körbenézni a klub múzeumában, amely kupákat, sportkellékeket és egyéb tárgyakat tartalmazott, illetve érintőképernyős eszközök segítségével igen nagy mennyiségű információra tehetünk szert a klub történetét illetően.

Befejezés

Mind szakmailag, mind emberileg rengeteget fejlődöttünk az út során. Nagyon fontosnak tartjuk azt, hogy már hallgatóként volt lehetőségünk beleszólni a nemzetközi tudományos életbe. Mindig nagyon inspiráló olyan kutatókkal találkozni, akik a mi szakterületünkön működnek, ám teljesen más szemszögből nézik a dolgokat, mint mi. Úgy érezzük, ezek a találkozások új utakat nyitnak meg a kutatási témáinkon belül.

2015-ben a Csehországi Brünben kerül majd megrendezésre a következő BOBCATSSS-konferencia. Reméljük, azon is lesz lehetőségünk részt venni! Köszönjük mindenkinek, akik támogattak minket ennek az útnak a megvalósításában: tanárainknak, a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának vezetőségének, illetve Hallgatói Önkormányzatának, valamint a Balassi Intézet Campus Hungary ösztöndíj programjának.

**Csorba-Simon Eszter–Horváth Noémi–
Jávorka Brigitta–Margit István–Szalacsi Alexandra**

A magyar könyvtári szaknyelv változásai

A könyv a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár kiadásában 2005 óta megjelenő *Borsodi Kalászolás* című sorozat 9. tagja. A sorozat darabjai helytörténeti tárgyúak, mint például a miskolci operajátszás ötven évéről megemlékező kötet vagy az 1956-os forradalom megyei eseményeiről szóló szöveggyűjtemény. De helyi vonatkozásai vannak a *Például Kazinczy* című konferenciakiadványnak vagy a Tiszaújvárosban élő költő, Halászi Aladár műveinek szentelt két sorozati tagnak is.

Kötetünk némileg „kilóg a sorból”. A magyar könyvtári szaknyelv leírására, szókincsének történeti elemzésére vállalkozik. Szerzője, Prókai Margit, a megyei könyvtár régi munkatársa, 2012 óta igazgatója, akinek nyelvi-terminológiai, információkereső nyelvek és osztályozás iránti érdeklődése már az elmúlt évtizedben folyamatosan megnyilvánult publikációiban.

A magyar könyvtári szókincs elemeit, a ma is élő vagy elavult, kikopott szavakat és kifejezéseket eredetük, keletkezésük időrendje, a könyvtári munkában elfoglalt helyük, vagy a könyvtári rendszer működésének – a társadalmi rendszerrel szorosan összefüggő – történeti szempontjai alapján veszi számba. A kötet szerkezete tehát többértékű.

Az *Előzmények* című fejezetben a klasszikus (görög–latin) nómenklaturát veszi számba. E kifejezések jelentős része nehezen volna a mai könyvtári munkafolyamatok valamelyikéhez rendelhető, de a könyvtárossághoz egyértelműen kapcsolódik. A görög–latin eredet, a fejezet tulajdonképpeni szervező elve azonban modern, mai jelentésükben vagy egyáltalán a magyar nyelvben mindössze évtizedek óta használt kifejezéseket is ide utal. Bár ezek közismertsége miatt nem megtévesztő, mégis ellentmond az *Előzmények* és *Klasszikus könyvtári szókincsünk* címnek például a „digitális” vagy a „projektor” szerepeltetése. Árnyalná a képet annak bemutatása, hogy bizonyos szavakat a magyar nyelv angol közvetítéssel kapott – pontosabban ezek szaknyelvi jelentésében való meghonosodása angol hatás, ugyanis “szó szerint” az eredeti görög–latin kifejezésben is „benne van” a ma megszokott jelentés, az „előre-vetés”. A történeti könyvtártípusoknál még inkább érdekes volna rámutatni e kifejezések mintáira – ugyanis éppen az elavult, rövid életű típusoknál figyelhető meg valamely kultúra, nyelvterület vagy ország kifejezéseinek tudatos átültetése, mint például a Volksbibliothek – népkönyvtár. Német hatás a „tudományos könyvtár” kategória használata is.

A könyvtári munka különböző részterületeinek szókincsére természetesen kevésbé hatottak a mindenkori társadalmi és politikai viszonyok, így ezek kifejezései szervesen, a gyakorlat követelményeivel összhangban fejlődhettek. A könyvtári munka adott részterületeinek szánt fejezetek történeti vetületben, összefüggéseik-

ben mutatják be e kifejezések keletkezését és használatát. A már említett „tudományos könyvtár” – de még inkább a „dokumentáció” körüli gondolatmenet – *A 21. századi terminológia* című fejezettel együtt több dologra is rámutat. Egyrészt arra, hogy idegen hatások nemcsak a könyvtárral kapcsolatos kifejezésekre hatnak, hanem magára a könyvtártudományra, annak összefüggő fogalmi rendszereire is, ami sokszor problémákat okoz. Az „information organization” kifejezéstől például ma azért jövünk zavarba, mert (még?) nem természetes számunkra, hogy az az információkeresés előfeltétele – képletesen, rendet kell teremteni, ha valamit később meg akarunk találni. Erre kiválóan alkalmas volt a „dokumentáció” szó, de hát az már „elavult”, nem divatos. A könyv a görög–latin szókincs kivételével – ahol a hivatkozott művek csak összegyűjtötték és magyarázták a kifejezéseket – a szókincset kizárólag szakirodalmi forrásokból merítette. Nem is tehetett másként. Ugyanakkor könyvünk kapcsán is feltűnik az a jelenség, hogy a könyvtári életben, a nyelv egészéhez hasonlóan, mintha egyáltalán nem volna köznyelv, csakis tudományos nyelv. Senki nem próbálja meg például nyelvünkben kigyomláni a – teljességgel tudománytalan – „megfázni” vagy „kockás füzet” kifejezéseket, ahogy hadat üzentünk a „címléírásnak”.

A 21. századi terminológia című fejezetben igen hasznosnak és imponálónak tartom, hogy a szerző vállalkozik a legújabb kifejezések tisztázására, és javaslatokat tesz a megfelelő magyar kifejezésre. Valóban, ha a könyvtári szaknyelv száz százalékgig tudományos nyelv, akkor egy erről szóló munka nem kerülheti meg az új fogalmak rendszerbe szervezését és a még képlékeny használattal kapcsolatos állásfoglalásokat. Örömmel és egyetértéssel olvastam szakmánk ugyanezre hivatott teauruszának elemzését és rá vonatkozó kritikai észrevételeit.

Összegzésképpen, a könyvet minden könyvtáros számára ajánlom, de mindenképp előtt a szakmai képzésben igen hasznos, alapjaiban jól felépített, szótárként is használható, hivatkozásain keresztül további olvasmányokra ösztönző műnek tartom.

(Prókai Margit: A magyar könyvtári szaknyelv változásai. Miskolc, II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, 2013. 145 p.)

Vajda Henrik

Ötven év a magyar kultúráért

Zsivaj töltötte meg egy augusztus végi napon a leghíresebb debreceni épületet. A zaj itt nem szokatlan, hiszen a Református Kollégium falai között diáknemzedékek sokasága tanult már. Azonban, 2013. augusztus 23-án rendhagyó összejövetelre került sor: fiatal felnőttek, érett- és szépkorúak gyülekeztek. S egyre erősödött a csevely hangja. Az alkalom ünnepi volt: ekkor, e patinás helyszínen találkoztak egymással – nem először – a félévszázada indított debreceni népművelő-könyvtáros képzés egykori részesei, a szak hallgatói és oktatói. Annak idején a Tanítóképző Főiskola lett az alma mater, s noha egy idő után a népművelő-képzés megszűnt, a könyvtáros szak (különbféle formában) tovább élt még a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán (1993–2011) is. Két éve a Tiszántúli Református Egyházkerület Közgyűlése úgy döntött, hogy 2011-től a Debreceni Református Hittudományi Egyetem (DRHE) viszi tovább a könyvtáros (ma: informatikus könyvtáros) képzés hagyományait. Így aztán nyár végén a jelenlegi házigazda fogadta a vendégeket a Kollégium Dísztermében, Fekete Károly rektor szép, felemelő szavakkal üdvözölte is őket. A másfélnapos program gazdag volt. Első nap, pénteken délután előbb a köszöntők hangzottak el: rektor úr után Goda Éva, a DRHE Könyvtár tanszékének főiskolai tanára emlékezett azokra a tanárookra és hallgatótársakra, akik már nem lehettek jelen. Majd *50 év a magyar kultúráért* címmel konferenciát rendeztek a jubileumra. Az előadások szövege a mindjárt ismertetőndő kötetben pontosan időzítve megjelent, a résztvevőknek a tanulmányi évekre emlékeztető oklevéllel együtt rögtön kézbe is adták. Este baráti vacsora és jóízű beszélgetés a Nagyerdőn, a Régi Vigadó kerthelyiségében; pohárköszöntőt mondott Nagy Zoltán, az OSZK ny. osztályvezetője. Másnap, augusztus 24-én délelőtt emléktáblát avattak az egykori iskola épületének falán (Liszt Ferenc tér 1.), itt Máté László nyugalmazott népművelő, címzetes igazgató beszélt. Ezt követően két kiállításra invitálták a volt diákokat: a Tiszántúli Református Egyházkerület Kollégiumának kiállító termeibe az új kiállításokra, valamint a Déri Múzeumba Munkácsy Mihály alkotásainak megtekintésére. Mindazok, akik el tudtak jönni, jól érezhették, jól érezték magukat ezekben az órákban Debrecenben.

A jubileumi ünnepség kettős fénypontja volt az imént említett konferencia és az évkönyv átadása. A most már csak könyvtáros-képzés gondozói a fenntartó támogatásával és a Debreceni Református Hittudományi Egyetem kiadásában megjelentették *A debreceni népművelő-könyvtáros képzés jubileumi évkönyve 1963–2013 – 50 év* című kötetet. A szerkesztés feladatát, ami elsősorban a leendő szerzők felkérését és az ígért kéziratok (gépíratok) összegyűjtését, sajtó alá rendezését jelentette, Goda Éva és Suppné Tarnay Györgyi, a főiskolai és szakkollégiumi képzés hajdani vezető oktatója vállalta magára. (Ahogy elmesélték, nem volt könnyű dol-

guk...) Fekete Károly a könyvben is megtisztelte egy ajánlással a könyvtáros-képzést. Szövényi Zsolt ny. minisztériumi főosztályvezető beosztásában magasabb szemszögből, országos rálátással elmélkedett a valamikori népművelő-könyvtáros képzés jelentőségéről. A konferencián Goda Éva egyedül tekintette át az 50 éves könyvtáros képzés történetét. A kötetben kétfelé választották ezt az időszakot. Suppné Tarnay Györgyi az első szakaszcíműről írt, *A könyvtáros szakemberképzés kezdetei Debrecenben 1963–1981. Népművelő-könyvtáros szak* címmel. A második szakasz összefoglalása – *A könyvtári szakemberképzés 1976-tól napjainkig, 2013-ig* – Goda Éva munkája. Ennek utolsó előtti rövid fejezetében esik szó a Kertész Gyula szaktanterem elnevezéséről és felavatásáról, amely a mindenkori hallgatók identitás-érzésének elmélyítéséhez számottevően hozzájárult. Ugyanitt mellékletekben közölt adatokat, neveket az órarendekről, a főállású és óraadó oktatókról. Két tanulmány könyvtártörténeti témát dolgozott fel: Sipos Magdolna tudományos főmunkatárs (egykori hallgató) egy régi, ám ma is eleven problémát feszített *Public library vagy népkönyvtár Magyarországon* címmel, Gáborjáni Szabó Botond főiskolai docens egy készülő könyvből szemelgetve *A könyv, az olvasás és Debrecen „magánál nagyobb” híre* címmel a híres, tizenharmadik századi könyv- és műgyűjtő debreceni patikus, Kazay Sámuel indítékait és lehetőségeit vizsgálta. Az ünnepeken nem hangzott el, bár mindnyájunkat érintő, izgató (ezért is ajánlható az elolvasása) tárgykört érint – *Változó könyvtárak ma. Lehetséges kérdések – lehetséges válaszok* címmel – Fodor Péter írása, aki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója (egyben az Informatikai és Könyvtári Szövetség elnöke). Egy fiatal kolléganő, Szabó-Kulcsár Kornélia könyvtáros arról adott számot, miként tudott beilleszkedni az újfajta környezetbe, konkrétan a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárának feladat-megoldási folyamatába: *A könyvtár(ok) szerepének változása az információs társadalomban*. Komoly sikert aratott Lukovics András ny. művelődési központ igazgató (aki a második évfolyamon végzett, és a népművelői pályát választotta, járta végig) *Szubjektív vélemény a népművelői munka eredményeiről és kudarcairól Hajdú-Bihar megyében* című gondolatsora.

Nagyon érdekes és rendkívül emberi a kötet *Pályaképek* című része. A debreceni képzés hallgatói és oktatói vallanak életükről, hivatásukról, a vállalt nemes szolgálatról. Több mint harminc emlékezés, vers, publikációs jegyzék sorakozik egymás után. Külön-külön is, együtt pedig különösen fontos adalékai a közelmúlt, az elmúlt ötven esztendő magyar művelődéstörténetének. Aligha célszerű vagy illendő bárkit is kiemelni a könyvtárosok, a népművelők, a pedagógusok, a tudományos kutatók közül, az viszont a külső szemlélő számára igencsak imponáló, hogy a főiskolai tanulmányaik után milyen sokan tanultak tovább, netán szereztek doktori címet is. Feltehetően ők már elolvasták vagy legalábbis tüzetesen átnézték társaik írásait. Mindenki, akinek módjában áll, tegye ugyanezt. Érdemes.

(A debreceni népművelő-könyvtáros képzés jubileumi évkönyve, 1963–2013. – 50 év. Szerk. Goda Éva, Suppné Tarnay Györgyi. Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 2013. 256 p.)

Bényei Miklós

Negyed évszázad képes krónikája

A rendszerváltozás hajnalán és éppen a Szent István Év fél évszázados évfordulóján, 1988-ban alakult újjá a székesfehérvári Vörösmarty Társaság. Az újjáalakulás negyed százados jubileuma alkalmából jelent meg Tibai Tibor összeállításában az a történetidéző album, amely teljesség igényű és szemléletes képet ad a hajdani koronázó város irodalmi és kulturális életében meghatározó szerepet betöltő egyesület munkájáról, szerepéről és jelentőségéről.

A Vörösmarty Társaság „igazi története” jóval régebben kezdődött, még a ki-egyezés esztendejében, 1867 márciusában vetődött föl Fekete Jánosban az a gondolat, hogy létre kellene hozni a városban egy társaskört, többek között a *Szózat* költője kultuszának ápolása céljából. A 126 alapító taggal megalakult *Vörösmarty Kör* alapszabályában ekként fogalmazta meg legfőbb törekvését: „*Ész és szív párhuzamos művelése, s ez által az egyetemes műveltség valódi színvonalának megközelítésére törekvés.*” Az egyesület igen élénk tevékenységet folytatott, hogy most csak egyet emeljünk ki: kezdeményezte a majdani Vörösmarty Színház föl-építését. A gazdag és eleven munka azonban az 1920-as években inkább egy úri kaszinó működésére kezdett emlékeztetni, ezért a Körtől 1932-ben átvette a jelképes stafétabotot a fiatal, középosztálybeli értelmiségiekből alakult *Vörösmarty Mihály Irodalmi és Művészeti Társaság*. Az alapító Cseh István szerint „*ebben a jellemi társaságban Székesfehérvár jobb törekvésű és tehetségű egyénei gyűltek össze.*” A 29 alapító taggal létrejött társaságnak – más feltételek mellett – csak az lehetett tagja, aki aktív irodalmi, képzőművészeti tevékenységet folytatott. Ez az egyesület adta ki 1938/39 fordulóján a mindössze néhány számot megért *Vár* című folyóiratot, a mai székesfehérvári kulturális lap elődjét. A tíz évig fennállt Vörösmarty Mihály Irodalmi és Művészeti Társaság volt az a szerveződés, amely legközelebb állt a ma is működő és negyed évszázados fennállását ünneplő Vörösmarty Társasághoz, mint alkotó és művelődésszervező közösséghez.

A II. világháborút követően 1946-ban szerveződött újjá a társaság, amely nem élte túl a “koalíciós időszak” végét, 1949-ben a Révai József irányította kulturális politika fölszámolta a társaságot. Bár a következő évtized nem kedvezett a civil kezdeményezéseknek, Vörösmarty halálának 100. évfordulójára készülődve a hivatalos politikával szembehelyezkedő vagy azt erős fenntartással követő székesfehérvári értelmiségiek 1954-ben megalapították a *Vörösmarty Irodalmi Társaságot*. Bár nagyralátó programmal és több szakosztállyal láttak munkához, a hatalom rövid úton fölszámolta ezt az alakulatot is: beolvasztotta a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat irodalmi szakosztályába.

Az 1867-ben kezdődő történet utolsó korszakhatára 1988. november 26-a. Ezen a napon alakult újjá a ma is eleven kulturális tevékenységet kifejtő *Vörösmarty Társaság*. Ennek az előzményeiről és mai munkájáról, életéről, eredményeiről ad

számot a kötet összeállítója, Tibai Tibor a kötet elején található több mint harminc oldalas történeti áttekintésében. Ezután négy visszaemlékezés szövege olvasható; a mai társaság elmúlt negyedszázadának tanúi beszélnek a közelmúltról: Pál Istvánné, az újjraalapítók egyike, Bakonyi István író, irodalomtörténész, Román Károly tanár és Arató Antal nyugalmazott könyvtárigazgató, műgyűjtő, ex libriszszakértő. Ők négyen mesélnek a múltról személyes hangon, de közösségi érvényre. Ezután következik a Vörösmarty Társaság tisztségviselőinek arcképcsarnoka, majd a Társaság gondozásában 1989 és 2013 között megjelent kiadványok hosszú bibliográfiája, illetve az elmúlt negyed évszázad nemkülönben gazdag eseménynaptára, amelynek tételei közé a szerkesztő igen sok dokumentummásolatot, fotót illesztett. Így, efféle képes krónika útján válnak nyomon követhetővé a negyed század időrendbe sorolt eseményei, programjai. Nehéz nem méltatni mindazt a sok-sok tartalmas rendezvényt, amelynek megálmodója, házigazdája, szervezője a Vörösmarty Társaság volt. Csak taláломra említve néhányat: 1990-ben Pilinszky-émlékület rendeztek a megyei könyvtárban Domokos Mátyás irodalomtörténész és Kézdy György színművész felléptével. 1997-ben Szőnyi István festőművész kiállítását rendezték meg a Szent Korona Galériában, de volt finn irodalmi est, Németh László emlékülés, számos könyvbemutató, képzőművészeti kiállítás, évfordulós megemlékezés, felolvasóest, koncert és kirándulás. És föltétlenül meg kell említeni, hogy a társaság a gazdája a minden év őszi megrendezett határon túli magyar irodalom napjainak. És voltaképp a legbensőségesebb hivatása a társaságnak az, hogy alkotó közösséggé vált, ahol igazi műhelymunkára van esélye a tagoknak, ahol kötetlen formában is megbeszélhetik alkotói gondolataikat és ötleteiket, terveiket. Végül ne hallgassuk el a személyesebb-kollegiális vonatkozásokat sem: a Vörösmarty Társaság tagja volt a régi Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa, Sz. Nagy Lajos műfordító, illetve mai alelnöke, a szintén KMK-s múltú Arató Antal, a megyei könyvtár nyugalmazott igazgatója. A rengeteg illusztrációval szemléltetett eseménynaptár után dokumentumtár, valamint egy rövidke szépirodalmi antológia (Vörösmarty Mihály, Vajda János, Jankovich Ferenc, Weöres Sándor, Pilinszky János, Takács Imre verseivel, Csongor Rózsa, Sobor Antal prózáival) zárja a kötetet.

A székesfehérvári Vörösmarty Társaság negyed évszázadát – és évszázados előzményeit – földolgozó album kivitelű kiadvány nem pusztán egy helyismereti jelentőségű mű a sok között. Példa arra, miként becsülheti meg önmagát, közösségét egy város alkotó értelmisége, olyan tanárok, orvosok, költők, irodalmárok, műfordítók, szerkesztők, képzőművészek, műgyűjtők, akik maguk is alkotnak, és ezzel formálják a régi koronázó város mai kultúrájának arcukat – például ilyen pompás kötet kiadásával.

(Tibai Tibor: 25 éves a Vörösmarty Társaság, 1988-2013. Székesfehérvár, Vörösmarty Társaság, 2013. 240 p.)

Mezey László Miklós

Egy évtized termése

Személyi bibliográfiáról írni kockázatos vállalkozás, mert szinte kikerülhetetlen az aránytévesztés csapdája. Egy vagy több tudományterület egyéni produkcióját összegző kiadvány értékelésekor ugyanis a recenzens figyelme óhatatlanul elcsúszik vagy a tudományos teljesítmény aprólékos elemzése, vagy az alkotó személyiség szubjektív méltatása felé. Mindkettőt elkerülendő röviden és tárgyilagosan megállapíthatjuk, hogy Bényei Miklós munkásságának legutóbbi évtizedét áttekintő bibliográfia hiteles számadás a magyar történettudomány, a helytörténet-írás és a könyvtártudomány immár 70. életévét betöltött jeles alkotójának 2003 és 2013 között keletkezett jelentős teljesítményéről. Egyben tanújele annak a töretlen tudományos érdeklődésnek, kutatói elszántságnak és írói lendületnek, amely mindig is jellemezte Bényei Miklós munkásságát.

A bevezető, valamint az életrajzát az utóbbi évtized eseményeivel kiegészítő autobiográfia-pótlás után időrendben, évenkénti bontásban sorakoznak a *Publikációk*, szám szerint 160 tétel, egybesorolva a kötetekben és a folyóiratokban megjelenteket, a tanulmányokat, esszéket, publicisztikákat, szacikkeit. (E helyütt büszkén állapíthatjuk meg, hogy Bényei Miklós publikációs fórumai között tekintélyes helyet foglal el folyóiratunk, a *3K*.) A második fejezetbe kerültek az életmű szerves részét alkotó *Előadások*, ugyancsak időrendben, az előadás címének föltüntetésével, a helyszín és az időpont megjelölésével, összesen 56 tétel. Bényei Miklós ezután felsorolja a 2003 és 2013. között megjelent, általa lektorált műveket, 18 kiadványt; közli azon folyóiratok listáját, amelynek szerkesztésében vagy szerkesztő bizottságában részt vállal. A *Függelékbe* kerültek a tizenegyedik év, a 2013. esztendő publikációi, előadásai, lektorálásai – kicsiben tükrözve az egész kötet szerkezetét. Minden fejezet végén dőlt betűs szedéssel megadja az őt, munkásságát, egy-egy művét vagy előadását értékelő, méltató írásmű lelhelyét, azaz a róla szóló irodalom tételeit. Összevont személyi, testületi, helynév és tárgyszó *Mutató*-val zárul a kis kötet.

Bényei Miklós hasonló címmel 60. születési évfordulója idején közreadta az 1964–2002 közötti munkásságát áttekintő személyi bibliográfiáját, most tehát az utóbbi évtized termését összefoglaló kötetkével vált aktuálisan teljessé rendkívül gazdag munkásságának bibliográfiai kalauza.

(Bényei Miklós szakirodalmi és publicisztikai munkássága 2003–2013. Személyi bibliográfia. Összeáll. Bényei Miklós, közread. Csikai Erzsébet. Debrecen, Kapitális Bt., 2014. 66 p.)

M. L. M.